

Štev. 11.

Na Dunaju, 30. avg. 1897.

Letnik X.

Kaka je ta politika?

Sedanji notranji boji v Avstriji kažejo na jedni strani velike načrte, na drugi strani pa majhne in malenkostne težnje, in Slovani so tisti, kateri naj bi se dali pridobiti za tu in tam ponujano jim lečo. Doba je velika, in zopet naj bi Slovani zapletli se v malenkostne prepire in zadovoljili se z Danajskimi darovi. Opasnost je ravno za Slované tem večja, kolikor pomenljiviša je sedaj napočitvša doba. Evropa je dobila obćemu miru take podštave, kakoršnih ni imela več po prognanstvu Napoleona I. Vse je sedaj tako navezано drugo na drugo, da se ni treba bati velikih vojen, in da velike sile potlačijo vsak poskus rušenja sedaj pridobljenega, v ravnovesju nahajajočega se obćega položenja. Avstro-Ogerska je sedaj toliko na ugodnem, da, po dogovoru v Petrogradu, je postala samostalnika in se je sposobila celó za razne inicijative. Na zunaj je ona sedaj takó na trvdnem, kakor katera si bodi druga država, in to vse vsled sporazumljenja z Rusijo in relativnega osvobođenja od velikonemškega, doslej premogočnega vplivanja. Avstro-Ogerska more torej mirno misliti na urejenje notranjega miru.

Utvrjenje nase monarhije na zunaj je najvažnejša okolnost za monarhijo samo in za njene slovanske narode. Avstro-Ogerska bi mogla sedaj ukrotiti celó razposajene Madjare, ki prevladujejo in si vedno več prisvajajo na škodo celokupnosti. Ako kedaj, bila bi sedaj monarhija močna dovolj, da bi pognala pred vsem tudi Madjare v primerne meje ter tudi na Ogerskem dala narodom, kar jim gre po zgodovini in sedanjem pravu.

Slovanski narodi imajo dolžnost do samih sebe in do cesarstva, da po svpiji moči stremé k temu, da se tudi na Ogerskem zboljšajo razmere gledé na tlačene nemadjarske narodnosti, sosebno Slovake, Maloruse in Srbe. Hrvati in Srbi, ki pošiljajo svoje deputate v ogerski drž. zbor, pa so še posebe dolžni, potegniti se za nacijska in kulturna prava nemadjarskih narodnostij.

Pogodba z Ogersko se ni dognana; tostranska vlada ima vsled zboljšane zunanje politike ugodniše položenje, poleg tega, da, razun tostranskega požidjenega kapitalističnega liberalstva, so vsi narodi složni v zagovarjanju pravičnisih meril in mer nasproti Oger-

ski. Tostranska vlada ima radi pogodbe z Ogersko veliko zadačo, a more jo izvršiti bolje, nego kaka poprejšnja vlada, ki ni imela ne v narodih, ne v zunanji politiki tolike opore. Zavisao je pa tudi od tostranskih narodov, da se postavijo neopravićenim madjarskim pretenzijam po robu, in tudi radi tega je potrebna sprava tostranskih narodov. Drugače je opasnost velika, da se poruši sedanja, itak silno šibka avtonomistična večina, in da bodo pogodbo odločevali zopet — Poljaki v družbi z nemškimi liberalci in še kakimi pritliklinami.

Vlada ima s svoje strani velike zadače nasproti Ogerski in velike dolžnosti nasproti tostranskim Slovanom. Nemške stranke pa so si postavile same velikih zadač, katere so imele uže davno pred očmi, in so jih sedaj razkrile pod pretvezo pobijanja jezikovnih naredeb. Nemške stranke, razun katoliške, so se zjedile in so z lažmi in hinavstvom izzvale itak jim ponujano moralno pomoč v Velikonemčiji, specijalno v Prusiji. Nemške stranke so jedine ne le za pomoč druga drugi, temveč tudi v skupnih težnjah in določenih točkah. One hočejo ostati v hegemoniji na vse odločilne strani in Slovane držati v drugi vrsti narodov. Državnega prava nočejo pripoznati, nacijsalno avtonomijo parcijalno pa hočejo imeti jedino na Českem. Vrhu tega hočejo po vsej sili vzakoniti nemški kot državni jezik.

To je velik program, za kateri so nemške stranke dosegle jedinstvo med seboj in moralno pomoč od zunaj. Vse to pa je takó mogočno v Avstriji, da se je uže zbal dr. Ed. Gregor, da sedanja ali kaka druga vlada boče poštevala nemške stranke, da se utegne izpremeniti položenje takó, da bi Slovane prosledovali zopet, kakor do najnovejših dob.

Kaka je pa s Slovani samimi? Opirajo se na večino, v kateri so tudi Nemci, in katera razpade, če ti odstopijo. Opirajo se na večino, katero more porušiti celó sedanja vlada, če, kakor si bodi pridobi Poljake za novo večino, sestavljeno z nemškim značajem. Opirajo se na večino s programom, ki je sam na sebi dober, radi taktike avtonomistov pa bez vsake vrednosti; kajti ta taktika spravlja izvršenje nacijsalne jednakopravnosti v deželne zборе in *zapravlja* s tem *petim* milijonom Slovanov isto jednakopravnost ter kaže, da bi se nacijsalni boji nadaljevali v daljnjo nepregledno bodočnost. S tako taktiko dež. avtono-

misti uničujejo sami dejansko razširjenje svoje uprave, ker slovanske manjšine ne morejo potezati se za širjenje dež. avtonomije, dokler se ne reši nacionalno vprašanje.

In dalje, kaka je politika te slovanske večine? Mladočehi. kakor smo uže načelno grajali njih postopanje, so, ne da bi poprašali poprej druge slovanske stranke, pogajali se z vlado in privolili v jezikovne naredbe. Ali je bilo to potreba? Ali so se Mladočehi takó slabo počutili v opoziciji? Ali jim je bilo takó malo mari do tega, da bi se dogovorili z drugimi slovanskimi frakcijami za skupno postopanje? Čehi so prvi rušili pravo solidarnost, in oni so zakrivali sedanje položnje, ne da bi Čehi in drugi Slovani prišli do svojih ciljev.

Kaže se, kakor da bi hoteli nasprotniki in razni činitelji premotiti Slované, da bi zamudili, kar je treba v velikem štilu rešiti sedaj. Jezikovne naredbe so poleg drugega zmeta tudi v takem smislu, in nemške stranke mojsterski umejo svoj posel, ko izmišljujejo to in ono, da bi le zadrževale Čehe in jih na posled vjele za — lečo!

Sileške Poljake motijo s Tešinsko gimnazijo, Slovencem so vrgli pa kamen pod problematično slovensko Celjsko gimnazijo. Slovenci so po posebni deputaciji zažugali, da zapusté večino, ko bi ta ne glasovala za primerno rešenje Celjskega gimnazija. Ljubljanski shod slovenskih in hrv. drž. poslancev je takisto izjavil, da se bode držal večine le dotlej, dokler ostane pri sprejetih glavnih načelih, in če hode ta večina potezala se za izražene specialne potrebe slovenskih dežel.

Iz mišljenja slovenskih in hrvatskih poslancev je razvidno, da tudi ti postopajo na svojo roko, in da radi toček, katere so sicer važne, pa ne od očilne, bi zapustili vlado in sedanjo večino. Vidi se, da slovenski in hrvatski poslanci sami ne zaupajo mnogo ne vladi, ne večini, ker vprašanja druge in tretje vrste spravljajo v zavisnost podpiranja vlade in iste večine.

V takem postopanju ste dve glavni napaki; prva je v tem, da slov. in hrv. poslanci se niso dogovorili z ostalimi slovanskimi poslanci, predno so priobčili take izjave; druga napaka pa je v tem, da ne ocenjujejo vprašanj po njih vrednosti. Takó je možno postopati le tedaj, če se ne moremo nadejati rešenj — važnejših vprašanj; kajti tako potezanje za vprašanja nižjih stopinj more porušiti večino in vsled tega tudi vlado prisiliti k drugačnemu postopanju, kakor je na pr. gr. Taaffe večine pozneje verizil od slučaja do slučaja. Večina, katero morejo uničiti z manj važnimi vprašanji, je nezanesljiva, za velika dela nesposobna in more celó vlado z najboljšo voljo in velikimi cilji spraviti s poprišča.

Take izjave, kakoršne je podal shod slovenskih poslancev, morejo o. labiti pogum tudi drugih strank, katere imajo v svojem programu večih, odločilnih vprašanj. Pomisliti je treba, da u tegne v parlamentu nastati tako položnje, da radi večih stvari je kaka stranka ali pa tudi vlada prisiljena, odložiti kako točko; recimo, da bi spadala kaka točka izjav slovenskih poslancev med taka vprašanja: ali naj radi tega trpi rešenje večih zadač jedino vsled tega, da se je slovenskim poslancem zdelo primerno sklenuti, vlado in večino podpirati jedino pod uslovjem svojih važnih, toda ne kardinalnih vprašanj?

Zunanje ugodno položnje, doba pogajanja z Ogersko, zjedinenje nemških strank za velike, Slovanom opasne zadače, — te tri okolnosti so take, da zahtevajo tudi od slovanske strani primerne postopanja, a primerno je le to, če Slovani postavijo v svoj program in v svojo taktiko vprašanja *prve* vrste, in če kedaj, je sedaj čas zato, da se pravično in vseobsežno reši nacionalno vprašanje. Jedino od tega rešenja ali nerešenja naj bode zavisno podpiranje ali nepodpiranje kakoršne si bodi vlade ter sedanje ali pa kake ugodnije sestavljene večine. Kdor hoče pustiti na cedilu vlado radi jezikovnih naredeb ali kakega gimnazija ali celó kakega provincijskega protislovanskega sistema, ta ne ume sedaj napočivše dobe in oblih zadač, ki se na znotraj stavljajo monarhiji in narodom kot celotam, ne pa kot pokrajinskim oddelkom.

Skupen program je sedaj potreben; vprašanja slovanskih narodov se morajo razrediti po skupnem dogovoru, taktiko je treba skupno določiti, in dež. avtonomisti, če pošteno mislijo s svojimi narodi, dolžni so podrediti taktiko, ki bi bila možna v posamičnih deželah in kraljestvih, tisti taktiki, ki odgovarja kardinalnim potrebam vseh narodov.

Velika in važna je doba; narodnostno vprašanje mora se rešiti ne le za Čehe, temveč za vse narode. Kdor tega noče, ne sme dobiti podpore na druge važne strani. Večina, ki bi ne hotela rešiti narodnega vprašanja, ni vredna sedanje dobe, in bolje je, da se poruši danes, nego jutre, in sedanja večina in sedanja vlada najbrže niste sposobni za to veliko, v Avstriji sedaj in v obče največo zadačo. Ako pa se varamo, dobro, mi bi se radovali temu; no potem pa mora nastopiti druga taktika med sestavinami sedanje večine, in tudi vlada je dolžna zasnovati predloge, katere se ne omeje na Česko, temveč se razprostrejo na vse narode, na vse dežele. Na to pa so dolžni delovati tudi vsi slovanski zastopniki in v obče ti, ki so v sedanjí večini. Doslej je bila taktika napačna: v državnem zboru pri Mladočehih, zunaj tega zbora na shodu slovenskih in hrv. poslancev. Naj bode odslej boljše!

Zopet le za Česko!

Osrednja vlada je zasnovala zopet posebne predloge za česko kraljevino in je povabila Čehe in nemške stranke na konferencijo v dan 26. avg. v palačo ministrskega predsedništva na Dunaj. Večina 6 predlog, ki niso znane natančno po zasnutku, bi se razpravljala v češkem deželnem zboru.

Tu puščamo na strani vspehe ali nevspehe novih pogajanj ter imamo pred očmi zgolj dejstvo, vsled katerega naj se pošteva zopet le spravljanje med Nemci in Čehi, in celó le za njih oddelke v češki kraljevini.

Gledé na samo to dejstvo opozarjamo na željo, ki jo je v rojstni dan cesarjev izrekel fzm. bar. pl. Beck, načelnik našega generalnega štaba; ta vplivni general naše skupne vojne je rekel: »Še jedno željo sem dolžen pristaviti, da naj v poslednjem letu pred 50 letnim vladnim jubilejem tudi narodi monarhije sklenejo svoj *notranji mir*, naj živé v složnosti in miru in *omogočijo*, da bi tudi Nj. Veličestvo po tako dolgi, umorni dobi vladanja uživalo leta miru in zadovoljenja.«

To so možate, modre, vsakega državnika dostojne besede; one izražajo načelo, da bi se spravili in pomirili vsi narodi monarhije, torej obeh polovin cesarstva. Torej tudi Madjari bi bili dolžni spraviti ogerske narodnosti na podstavi pravičnosti in specijalno na podstavi nacijskonalnostnega zakona od l. 1868. V tostranski polovini pa bi bila osrednja vlada dolžna postaviti se na stališče ustave, ki govori za nacijskonalna prava vseh narodov. Vlada sama je dolžna zasnovati in predložiti načrte za rešenje nacijskonalnega vprašanja ne le za Čehi in Nemce, temveč za vse narode.

Gledé na ta postulat smatramo novo pogajanje za spravo med Čehi in Nemci v češkem kraljestvu za načelno napačno; druga načelna napaka pa je v tem, da so predloge, ki se dostajajo jezika in narodnosti, odrejene in namenjene razpravljanju v češkem dežel-nem zboru. Vlada se je postavila na stališče dež. avtonomistov, ki so v tem pogledu zajedno piavi separatisti. Takim potom se narodi ne spravijo, in tudi ko bi se zjelinili tu pa tam, bila bi pa prava narodna jednakopravnost porušena; kajti ni možno misliti, da bi odlomki vseh narodov, sosebeno ti, ki so po deželnih zborih v manjšinah, dobili jednako svobodne določbe za razvijanje svoje narodnosti in svojega jezika.

Pravična sprava se dá doseči jedino v skupnem parlamentu po zasnovah, jednakoveljavnih za vse narode.

Nadaljnja kardinalna napaka je pa v tudi zasnovi novih vladnih predlog samih. Te predloge hočejo z jedne strani določiti razdeljenje obeh deželnih jezikov pri avtonomnih gospodskih in organih, z druge strani pa vstaviti posebne kurije v češkem dež. zboru. Te kurije morejo imeti bistven pomen jedino v tem, če dobé moč določevanja v nacijskonalnih stvareh, in Nemci tudi drugačnih ne sprejmejo. To pa koncem koncov dovaja samo po sebi, da Nemci polagoma dosežejo ločenji okrajev po narodnosti, in Nemci bodo potem na tistem cilju, proti kateremu se sedaj Čehi upirajo z vso tvrdovratnostjo.

Napaka je obča v štemljenju vseh tistih, ki zahtevajo najprej urejenje jezikovno; Slovani gotovo izgubé pri tem. in mnogo bojev nastaje vsled take taktike.

Zakaj so take težave in se množi nezadovoljnost v bojih za jezikovno pravo? Zató, ker ne osrednje vlade, ne narodi niso prišli do spoznanja, da pred specijalnim izvrševanjem narodne in jezikovne jednakopravnosti je potreba vstaviti organe, ki bi posredovali med vlado in narodi, oziroma deželnimi avtonomijami. Taki nacijskonalni organi se le bi se dogovarjali o tem, koliko je vsak narod v raznih dobah sposoben, da se mu podelé take ali take jezikovne določbe za raznovrstno javno rabljenje. Taki organi pa predpolagajo ločenje kompaktnih mas vsakega naroda, in to v noben drug namen, kakor da bi vsak narod dobil svoj kulturni organ ali zastop ki bi torej v dogovoru z vlado in deželno upravo pomagal snovati vsakodobne jezikovne zakone, in v tem slučaju bi niti naredbe ne bile takó opasne, kakor doslej.

Čehi in drugi deželni avtonomisti nočejo poštovati potrebe posebnih juristiških organov za vsak narod, in to je tudi vzrok, da se osrednje vlada omejujejo na deželne zakone, ki bi uredili jezikovno jednakopravnost.

No, te napake ni treba šibati na novo; ona šiba dovolj vse slovanske narode. Pač pa je treba ozirati

se na Nemce, ki so se zjedinili, da bi ugnali Slovane in jih takó pripravili ob nacijskonalno jednakopravnost.

Nemške stranke glasno in odločno zagovarjajo načelo, ki postavlja moč nad pravo in uže bez sramožljivosti trdijo, da pravo v smislu pravičnosti velja le za privatno pravo, za države in državnike pa ne. V tem smislu se družijo, kličejo Velikonemčijo na pomoč in se nadejajo, da takó zmagajo zopet, kakor so v svoj čas v pang-rmanskem interesu privolili v današnji duvalizem in so pod velikonemškim vplivom pokopali tudi Hohenwartove fundamentalne člene.

Nasproti takim pojavljenjem bi dali Slovani jedino primeren odgovor s tem, ko bi se združili tudi oni, in sicer ne pod načelom dvojnega prava, jednega za osebné in drugega za državne interese, temveč pod načelom jednega in istega prava, v smislu pravičnosti za privatno in državno pravo. Slovani avstro-ogerski nimajo potrebe beračiti pomoči pri zunanjih državah; oni so sicer gledé na dejansko rabljenje raznega prava mnogo ubožniši, nego hegemonistiški narodi našega cesarstva, toda združeni bi mogli vendar sami izbojevati svoja, doslej odtegnena jim ustavna prava.

Kar se pa dostaje državnikov samih, Slovani zopet ne potrebujejo takih, kakoršen je Bismarck, ki je tudi držal se načela, da moč gre nad pravo; pač pa Slovani potrebujejo in zaslužio takih državnikov, ki bi bili energični dovolj, da bi ne poslušali ne hegemonistov, ne kratkovidnih separatistov, temveč držali se prava pravičnosti in v tem smislu v skupnem parlamentu za vse narode jednako rešili nacijskonalno vprašanje.

Za rešenje nacijskonalnega vprašanja nimamo več v naši celoskupni monarhiji ministrov, da bi rešili to vprašanje za vse obojestranske narode. Zato bi bilo treba celó želeiti, da bi imeli vsaj zunanjega ministra takó mogočnega in pravičnega, da bi tudi na znotraj v obeh polovinah, cesarstva vplival na naše in madjarsko ministerstvo, da bi se. v smislu načelnika generalnega štaba bar. Becka, izvršili nacijskonalni zakoni in takó narodi dosegli mir za se in med seboj. Dobro je, da je ravno general take veljave izustil pomeljive besede.

Na čeških zastopnikih pa je sedaj odgovornost za vse tostranske tlačene Slovane. Oni imajo v konferenciji in tudi bez nje v interesu monarhije in slovanskih narodov dolžnost izreči se samo za take narodnostne predloge, ki bi podelile vsem narodom jednaka narodna in jezikovna prava; oni bi bili dolžni sedaj izjaviti, da v Avstriji se doseže obča sprava z narodi jedino potem, če se vlada loti dela ne le na Češkem, temveč pri vseh narodih. Da, še več: češki zaupniki, ako se hočejo zatajiti, morajo tudi izpovedati, da je bila dosedanja njih taktika napačna, da hočejo odslej pa popraviti jo ter vsled tega popravka težati po tem, da osrednja vlada predloži ne po deželnih zborih, temveč v drž. zboru za vse narodnosti skupen načrt. Za razpravljanje takega načrta naj povabi vlada zaupnike vseh narodov na konferencijo; potem se bode videlo, ali zmaga hegemonija, krivičnost, sebičnost in kratkovidnost, ali pa modrost in pravičnost.

Geslo Slovencev, Hrvatov in Malorusov pa mora biti takó ali takó sprava z vsemi narodi in obsojenje vsega separatističnega štemljenja in pogajanja.

Nemškim hegemonistom pa kličimo: brutalnost po darvinistiški teoriji in srednjeveškem pestnem pravu ne spada v državo, kjer je zabeleženo v kamen z debelimi črkami: *Justitia regnorum fundamentum*. V Avstriji se blizamo jubileju tistega vladarja, ki si je postavil geslo: »Viribus unitis«, ne da bi se jedni narodi združevali, da bi pestili druge, temveč da bi se združevali vsi narodi monarhije na podstavi pravičnega urejenja in nesebičnega tekmovanja v napredku. Takó govore gesla avstrijskih vladarjev, v takem smislu govori za pomirjenje jeden najimentniših sedanjih naših avstro-ogerskih generalov, takó zahtevajo interesi narodov in cesarstva, in takó se je treba ravnati tudi našim državnikom, narodi pa imajo dolžnost zaupati le takim svojim zastopnikom, ki umejo skupne zadeve monarhije in specialno slovanskih narodov. Separatiste je treba obsojati kot kratkovidneže, ki škodujejo svojemu in drugim slovanskim narodom.

Nacionalna avtonomija pa vladna načela.

Stremljenje tirolskih Italijanov je dalo sedanji vladi povod in priliko, da je razkrila vsaj negativno, česa se smejo in ne smejo nadejati tisti, ki hočejo krojiti dežele, oziroma slabiti skupno področje sedanjih deželnih zborov. Odgovor, ki ga je dal gr. Badeni Trentincem, je na mnogo stranih važen in poučen, ter je zajedno najhujša lekcija za nemške partikulariste češke kraljevine.

O tirolskih Italijanih je treba pomniti, da imajo znaten del svoje uprave, kakor da bi ne bili združeni z nemškim Tirolom; v pogledu na narodnost in jezik imajo bistveno vse to, kar bi dajala zasnova narodne samouprave drugim narodom in več, nego dajejo Čehom najnovejše jezikovne naredbe. S takim, v nacionalnem pogledu izredno ugodnem stanjem pa južni Tirolci niso zadovoljni; oni hočejo imeti popolno politiško samoupravo, torej ločiti se od nemškega Tirola, ker je med njimi takih, ki čakajo prav težko dobe, v kateri bi se odtrgali od Avstrije, ravno takó, kakor deluje na to primorska in dalmatinska italijanska irredenta. Osrednja vlada je naročila italijanskim poslancem, ki nočejo hoditi v tirolski deželni zbor, naj jej predložijo načrt o izpremembah, ki naj bi se izvršile v skupnem deželnem zboru. To so tudi stvorili; po tej zasnovi naj bi dobili Italijani in Nemci svojo kurijo, katera bi imela tako oblast, da bi obe ne le v narodnem, temveč tudi v političnem in gmotnem pogledu določevali bistveno samostalno, ločeno druga od druge. Skupno delovanje v deželnem zboru bi bilo samo navidezno in bi samo po sebi dovedlo do vstvarjenja posebnega dež. zbora za Italijane. Gledé na ta podrobno izdelani ital. načrt je pa osrednja vlada po tirolskem namestniku obsežno odgovorila. Vlada se drži načela, da jednota tirolske pokrajine je utemeljena v ustavnih zakonih, in da to jednoto je treba vsekakor ohraniti. Vlada je dolžna, kakor v prošlosti, držati se tega načela, ker deljenje takih teritorij, ki so nastali zgodovinski, kakoršne so kraljevine in dežele, ki sestavljajo avstrijsko državo, bi utegnulo kazati tudi zunaj Tirolske posledice, za katere ne more vlada prejemati odgovornosti.

A tudi v mejah Tirolske, katera izvestno ne pripada največim deželam cesarstva, treba je zlasti v današnji dobi, v kateri se toliko zahteva od države in

dežel, ogibati se ločenja takó majhnega deželnega dela, ki ima pač več potreb, nego sredstev, da bi se držal na jednaki gospodarski črti, kakor veči in mogočnejši deželni del, ker pač ne smemo pričakovati, da bi ta, na svoja sredstva in svoje moči omejeni del našel potrebno silo, da bi izpolnjeval svoje lastne zadače.

Nato dokazuje vlada, da po predloženem načrtu bi se razkosala dežela na dve politiški ločeni ozemlji, podrejeni dvema zastopama, katerih vsak bi imel pravo zakonodavstva in pobiranja davkov. Jedino stvari o deželni brambi bi pripadale še skupnemu dež. zboru. Kmalu bi prišlo do tega, da skupni dež. zbor bi spominjal na prošlost, v resnici pa bi ga ne bilo več; nastali bi dve provinciji z ločeno dež. upravo na današnji tirolski zemlji.

»S tem, da vlada zavrača take predloge, se dobro zaveda odgovornosti, katero prejemlje gledé na ta del dežele.«

Tu navedeni odstavki so jedro vladnega odgovora ter izražajo načela, katerih se hoče vlada držati tudi drugače. Praktične posledice ni težko izvajati.

Vlada se drži zlasti sedanje ustave, ki veže kraljevine in dežele na njih jednotnost, vsled tega na neločljivost ali razdeljivost. Kolikor so dežele vezane na jedne in iste deželne zastope, naj bi se tudi ne krojile. Po tem načelu bi Malorusi gališki bezvspesno hoteli politiški ločiti se od Levovskega deželnega zbora in gališkega namestništva. Slovenci bi ne mogli nadejati se, da se na Štirnem in Koroškem održejo od štirske in koroške skupne dež. samouprave in dež. namestništva. No, poslednji izvod uže ni takó nemožen, kakoršen se kaže za tirolske Italijane ali pa Nemce češke kraljevine. Kajti vlada se vsaj z jednim razlogom protivi bolj krojenju, nego pa združevanju dežel. Ona opozarja, da odtrgani deli posamičnih dežel bi se upravljali teže, nego pa združeni v večje celote. Sicer pa, kar pomenja povečanje na jedni strani, je za druge dele zmanjšanje, in Koroška n. pr. gotovo v vladnem smislu ni dovolj velika, da bi tudi samo iz gmotnih vzrokov hotela privoliti v odkrojenje slovenskega dela od nemškega. V Sileški bi uže celó ne dopustila razdeljenje na nemški, poljski in češki del v smislu samostalnih dežel. Iz podobnega vzroka bi vlada zavrnila namere istrskih in Tržaških Italijanov, ki so pred par leti hoteli postaviti na dnevni red razkrojenje Istre in združenje jednega dela te dežele s Tržaškim.

Predno gremo dalje, moramo pa opozoriti sedanjo vlado, da ona na Primorskem ne pozna še dejstva, da so ondi tri samoupravne deželice, katere skupno niso toliko obsežne, kakor kaka večja avstrijska koronovina. Dasi je na Primorskem le jedno namestništvo, bi vendar logika sedanje vlade silila nato, da se odpravi potrata treh sedanjih deželnih zborov ter vstvari jedna sama dež. avtonomija, kakor je uže sedaj jedno samo namestništvo. Mi tu ne govorimo o tem, ali bi tako združenje ugajalo narodom, temveč jedino o doslednosti tiste logike, ki se uporablja za Tirolsko radi gmotnih interesov.

Kar pa je na Tirolskem glavno in tudi specifično, to je posebna zemljepisna lega, italijanska narodnost, soseska z Italijo in vsled tega važen državnopravni razlog. Da bi bili na Tirolskem, kjer so sedaj Italijani, naseljeni n. pr. Slovani, bi vlada ne imela toliko pomislekov gledé na podeljenje samostalne samouprave južni Tirolski; kajti Slovani bi bili v tem primeru nekaka oaza, o kateri bi računili, da ostane rajši pri stari dinastiji in državi, nego da bi stremila k novi, južni državi, kjer bi jih ne čakalo

nič boljšega, pač pa v nacionalnem pogledu nagla smrt, s kakoršno žuga Italija zapuščenim Slovencem v Reziji. Tirolski Italijani so v Avstriji iz navedenih vzrokov nekaj specifičnega, in bi radi tega vlada ne imela načel, ki so za nje umestna, uporabljati za vse dežele. Analogija položaja je sicer v severnih Čedah; ali ta sličnost ni popolna; kajti ondodni Nemci imajo svoje soplemenike v Avstriji prav blizu, in ko bi po vsej sili hoteli češki Nemci priboriti si svojo upravo, utegnuli bi 'sto upravo še vedno navezati na upravo sosednjih avstrijskih Nemcev, in to celo takó, da bi bilo težišče ne v severnih Čedah, temveč bolj na znotraj v avstrijskih deželah. Na to stran bi bilo možno celo Germanio irredento potlačiti vspešniše, nego z zankanjem trganja; seveda jedno uslovje bi bilo, da bi Nemci v severnih Čedah ne mislili samo na svoje zadržano ozemlje, temveč na združenje tega ozemlja z upravo drugih nemških soplemenikov.

No, tako razgovarjanje je sedaj bez vsakega praktičnega pomena, ker radi stremjenja južnih Tirolcev in Nemcev v severnih Čedah vlada razgláša načela, ki ne dopuščajo krojenja dežel in pomnoženja deželnih avtonomij. Pač pa je treba opozoriti Čehoslovane, kakó se pogode s to ali kako drugo vlado, če hočejo zares doseči historisko češko državno pravo, in pa če z druge strani ostane vlada pri načelih, ki jih je razglasila gledé na Tirolsko.

Jednako pa so dobili lekcijo tudi tisti Slovenci, ki niso ločili in ne znajo razločevati med politiški združenimi deželami in pa med nacionalno avtonomijo. Poleg drugih težav so za osrednjo vlado nastale še nove težave, namreč poleg ne ravno nove ital. irredente še nemška, vedno očitniša in močnejša irredenta po čeških deželah. A tudi bez teh irredent so dežele nastale take, kakoršne so, ne le po zgodovini, temveč tudi po naravi zemelj in gospodarskih interesov; zemlja, reke, podnebje, narodi in zgodovina so pospeševali sedanje jednote dežel, in vse to provzročuje, da se ne morejo krojiti z lehka, gotovo pa ne bez posebnih raznih škod.

Gledé na take težave so misliljeli politiški, dejatelji in patrijoti stare Avstrije dospeli do drugih rezultatov, nego pa do mehničnega krojenja politiških jednot, ki imajo dandanes svoje deželne samouprave in, razv. Primorske, tudi odgovarjajoče svoje politiške gosposke. Ti drugi rezultati narekujejo, da naj narodi ali njih odlomki ne uzurpujejo politiške samouprave, temveč naj ostanejo pri sedanjih kraljevinah in deželah in naj jedino za nacionalno-kulturne potrebe stremijo k narodni samoupravi. Ta more združiti kompaktne dele in odlomke vsakega naroda pod svoj nacionalni zastop, vse drugo pusti pa pri starem.

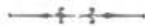
Proti nacionalni avtonomiji se sedanja vlada ni izrekla, tudi ni imela vzroka zato; nasprotno, ravno državni interesi silijo, da se obmejni oddelki raznih narodnostij obrnejo s svojim stremljenjem na znotraj, in to se zgodi, če bodo specifično nacionalni interesi vsakega naroda zastopani na znotraj po posebnih juristiških organih, ki bi se mogli v resnici imenovati nacionalni zbori ali pa nacionalni kulturni parlamenti.

Zaradi tirolskih Italijanov ali Nemcev severnih Čeh pač ne smejo škode trpeti narodi v obče. Tirolski Italijani itak imajo uže več, nego more dati nacionalna avtonomija; takisto je z ostalnimi Italijani v Primorski in Dalmaciji. Kar pa se dostaje Nemcev v obče, morejo tudi oni zadovoljni biti, če poleg dosedanje popolne jednako-

pravnosti dobé še svoj kulturni parlament. Za krojenje češke kraljevine nimajo Nemci potem nikakega veljavnega vzroka; naopak, češka kraljevina je taka dežela po legi, rekah, podnebj, enakih gospodarskih interesih, da bi bilo Nemcem severnih Čeh le na škodo, ko bi se hoteli politiški ločiti od Čehoslovanov, in tu velja logika Badenijske vlade še bolj, nego za tirolske Italijane, ki imajo v svojem delu dežele več razlik in svojstev, nego pa Nemci severnih Čeh.

Slovenci pa se morejo posebe poučiti iz izjav osrednje vlade, da ni umestno misliti sedaj na »zjedinjeno Slovenijo« v smislu politiške jednote, temveč da se jim je osredotočiti v stremljenju k nacionalni avtonomiji z jednim juristiškim organom za odlomke kompaktnih mas naroda vseh dežel. To bodi nepremičen kompas i v nadaljnjih narodnih bojih, in tudi namerjani vseslovenski shod je dolžen kot prvo in glavno točko postaviti narodno samoupravo slovenskega naroda.

Boji na Tirolskem in Češkem pospešujejo jasniiti pojem o nacionalni samoupravi, in iz tega, česar ne morejo ali nočejo privoliti vlade, morejo narodi dospeti do tega, kar jim je v resnici neizogibno potrebno, zajedno pa na prosep državi, kakor na razvijanje narodov. Naj bi le tudi državniki pokazali toliko modrosti in poguma ne le v negativnem, temveč tudi v pozitivnem, tu povdaranem smislu!

Gledé na vseslovenski shod.

Slovenci, katerim so njih zastopniki obečali prirejenje posebnega vseslovenskega shoda, pričakujejo nestrpno, kedaj bode tu shod, in kaj vse se bode razpravljalo in sklepalo na njem. V obče slovenske novine ne marajo dotikati se toček, ki bi utegnule spraviti se na program tega shoda, to pa zato, ker nočejo motiti tistih, ki so prevzeli zadačo, sestaviti vsopred shodu. Le v »Soči« so nekako namignuli, da za Primorsko se postavijo v razgovor tri glavne točke, za katere so uže odločeni posebni govorniki. Zajedno list pristavlja, da se bode na shodu govorilo tudi o nacionalni avtonomiji. »Domovina« od 20. avg. pa se na uvodnem mestu dotika mnogih in različnih toček, ki naj bi se pretresale na vseslovenskem shodu. Tvrdi med drugim tudi, da med Slovenci ne vé sedaj nihče, kakó bi bilo treba vsvariti zjedinjeno Slovenijo, in vendar bi bilo prvo, da si jasne določimo cilj, kateri hočemo doseči, in sredstva, ki naj vodijo k temu cilju. Zajedno štirski list jako rahlo graja pripravljani odbor Ljubljanski, češ, da deluje nekako tajno, in da ni stopil v ozko zvezo s slovenskim časopisjem.

Tudi z naše strani nismo hoteli ničesar svetovati, kaj vse naj bi se vrstilo v program namerjanega shoda. Optimisti gledé na sklepanje slovenskih shodov uže davno nismo več, ker skušnje sosebno Ljubljanskih shodov so učile doslej, da se vršé njih sklepi v namen, da bi se jih ne — držali!

Na Kranjskem so bili toliko razposajeni, da so na škodo vsemu narodu trčili čas s prepri radi vprašanj, ki so ali v obče malovredna ali pa pripadajo v niže vrste in so na mestu, kjer so narodi sami med seboj, politiški utvrjeni in na zunaj bez opasnosti. Vprašanje, je ali je kranjske rodoljube različnih stanov potreba in sila izmodrila dovolj, da bodo sposobni

voditi in izvršiti vseslovenski shod takó, kakor zahteva sedanje obče položnje v Avstriji in položnje slovenskega naroda posebe.

Novine slovenske so toliko skromne, da se ne vsiljujejo v sopomoč tistim, ki so prevzeli vajeti in odgovornost za ves narod. Nekaj pa je vendar treba zahtevati in tudi doseči, predno pride do vseslovenskega shoda.

Stremljenje slovenskega naroda je toliko pohlevno in po ustavi opravičeno in pravično, da ni treba skrivati ničesar ne tujcem in nasprotnikom, ne narodu slovenskemu v obče. Naj se zasnuje program kakor koli, prehvati ne more nikogar, ki ima še kaj čuvstva pravičnosti v sebi. Celó taktika, kolikor je pravilna, mora biti umevna bodisi nasprotnikom, bodisi drugim slovanskim narodom avstrijskim. Gre torej sedaj le zato, prvič, kakó umejo položnje sedanji slovenski zastopniki in možaki, katerim zaupa narod, in *kakó* hočejo izraziti potrebe in glavna stremjenja Slovencev. Ravno v tem pogledu pa se je treba bati, da kranjsko strankarstvo utegne pokazati pravilnost programa in stilizacijo posamičnih točk. Program mora poleg načelnega težanja kazati zajedno moč aktualnosti, in tu je treba vprašati, po katerem merilu se razvrsti vrednost in nujnost posamičnih točk.

Na shodu samem ni časa presojati, ali je vse prav in pravilno razvrščeno, in kak stavek utegne škodovati doma in na zunaj, če ni vse dobro prerešeno in presejano poprej. Zato ima narod pravo, zvedeti poprej, kak bode vspeh in kaka bode oblika posamičnih točk, ki pridejo na razgovor. Mi smo uže zadnjič opozorili, da princ dr. Frid. Schwarzburg zahteva javnost, in da taka javnost je potrebna tudi gledé tega, kar se prireja za vseslovenski shod. Slovenci imajo pravo, da zvedó pred shodom, kaj in s kakšnega kake oblike se bodo pretresale posamične točke na shodu. Ako bi bilo kaj neumestnega, popravilo bi se še do časa, in popravki bi mogli priti še v zasnitek in stilizacijo celotnega programa.

Pozneje govoriti, da takó ali takó bi bilo bolje, je prepozno, ker sprejeti program mora ostati vendar regulativ za nadaljnje postopanje in delovanje.

Novine slovenske naj torej dobé za časa priliko izpregovoriti o namerjanem programu vseslovenskega shoda!

Druga formalnost se dostaje dogovora z ostalimi slovanskimi strankami, sosebno s Čehi. Mladočehi so bili vsa poslednja leta toliko nemodri, da so na relativno skupnih shodih sklepali resolucije in konečno pogajali se samostalno tudi z vlado, ne da bi se razgovorili z ostalimi Slovani, sosebno južnimi, ali pa tudi ugajajo njih sklepi v odločilnih vprašanjih tudi tem Slovanom.

Nemške stranke so se sedaj dogovorile, da bodo postopale po skupno dogovorjenem programu in po skupno določeni taktiki. Takó in še bolj potrebno je, da v sedanji, itak šibki večini pozna zastop vsake narodnosti odločilne točke vseh skupin in večine; le takó se odstrani bojazen, da bi kaka skupina ne glasovala složno z drugimi. Ali je to, n. pr. pravilno, da se sedaj oglašajo poljski zastopniki, v smislu, da prepir med Čehi in Nemci je njih notranja stvar? To ni več solidarno, in ni analogno s postopanjem nemških strank. Poslednje se drže načela »skupnega poročstva«, in naj

se dostaje kaka stvar njih interesov med Slovenci ali pa kod drugod, povsod se smatrajo solidarnimi in se potezajo skupno vse za vsako važno točko. Taka bi morala biti tudi med slovanskimi strankami in zastopniki, in oni so še posebe dolžni obveščati o svojih težnjah tudi katoliško nemško stranko. Poslednja je še bolj uslovno ali pogojno v sedanji večini, nego pa slovanske stranke. Ako hočejo torej slovanske stranke doseči kaj zaresnega, dolžne so obveščati posamične važne točke skupnosti uže naprej. Kaj pomaga Slovincem sklenuti kaj važnega, zajedno aktualnega, če pa ne dobé ostalih skupin za svoje cilje!

Tudi je napačno, da se razločujejo Čehi in Poljaki po taktiki od Slovencev, ker poslednji morejo doiti do narodne enakopravnosti le potom državnega zbora, v tem ko imajo n. pr. Čehi vsaj za svoje kraljestvo dve poti, svoj Praški dež. zbor, Slovenci pa so navezani na državni zbor. Ni pa vse jedno, ali postopajo Čehi za svoje jedne in iste potrebe drugače, in pri podpiranju Slovencev za jednake potrebe zopet drugače. S takim postopanjem si nakopuje nedoslednost in slabé simpatije pri drugih. Doslednost bi bila ravno v narodnostnem vprašanju ravno v narodnostnem vprašanju ne le lepa, temveč tudi potrebna.

Slovenci pa imajo sedaj ravno v narodnem pogledu kardinalno točko na dnevnem redu, in ta se dostaje torej tudi taktike ne le Slovencev, temveč tudi njih pomočnikov v sedanji večini.

Slovenci so šibkeji, in če so Čehi na svojo škodo in na škodo praktične solidarnosti opustili potulat razgovarjanja z zastopniki ostalih Slovanov, dolžni so Slovenci pokazati dober zgled za bodočnost. Slovenci soto dolžni v interesu dostojnosti in samih sebe. Takó je torej tudi pripravljalni odbor v Ljubljani dolžen, do časa dogovoriti se z ostalimi strankami sedanje večine gledé na odločilne točke slovenskega programa.

Kakor moremo slutiti, hočejo na vseslovenskem shodu razpravljati po točkah bogat program. Mi bi v interesu stvari tega ne želeli. Malo točk, a to glavnih in odločilnih, in te vse izražene v najkrajši, jasni in razločni obliki! Prva točka pa je in mora ostati nacionalna avtonomija. Mi bi celó želeli, da bi prišla samo ta na vrsto; takó bi največ izdala. V resnici tudi predpolaga in vključuje ta vse drugo, kar je Slovincem neizogibno potrebno v narodnem in kulturnem in tudi — verskem pogledu. Povdarjamo pa tukaj potrebo, da se pojasni narodu uže naprej, da nacionalna avtonomija se ne pokriva s politiško upravo, da Slovenci ne morejo sedaj stremeti k politiški jedinstvi, in to sosebno ne radi tirolskih Italijanov in Nemcev češke kratjevine. „Zjednena Slovenija“ je sedaj za Slovence skromnejši ideal, ki ne zahteva drugega kakor poseben kulturni parlament za narodne in kulturne potrebe Slovencev vseh dežel. Ta ideal bi ne trgal dežel, v katerih prebivajo, ampak jih pusti s tako politiško upravo, kakoršno imajo sedaj, in le nacionalne in jezikovne potrebe bi se odvzele področju deželnih zborov in državnega zbora. No o teh stvareh ni treba dalje tu razpravljati; glavno je, da se nihče ne da premotiti, ko bi se na vseslovenskem shodu zahtevalo kaj več, nego je v pomenu narodne samouprave ali nacionalne avtonomije.

Rekli smo, da bi bilo dobro, ko bi se na vseslovenskem shodu omejili na jedno samo točko, t. j. na

resolucijo, ki zahteva za Slovence nacionalno avtonomijo. Ta ugaja pa vsem narodom; in radi tega je potreba zahtevati, da se v državnem zboru predloži tak zakon, ki podeli vsem narodom nacionalno avtonomijo ali kulturni parlament za vsako narodnost.

Na vseslovenskem shodu bi se dala ta točka združiti v jedno in isto resolucijo, ki zahteva poseben izvršilni zakon za narodno in jezikovno enakopravnost, kateri podeljuje vsem narodom nacionalno avtonomijo, torej tudi Slovencem.

Posledica takega zakona bi bila, da bi kompaktne mase vsakega naroda ločili od enakih skupno naseljenih množic drugih narodov. Ko bi se izvršilo to ločenje narodnosti od narodnosti, vstvarili bi se kulturni parlamenti za vsak narod iz takó ločenih kompaktnih mas jednega in istega naroda. Tak kulturni parlament bi na to sklepal o narodnih potrebah in stopil bi potem v pogajanje z osrednjo vlado. Rekel bi jej n. pr.: Slovenci so takó in takó dozoreli in imajo vsled tega v tej deželi potrebo te šole, v oni pa druge šole; v tej deželi potrebujejo takega sodišča, za vse dežele skupno pa takega sodišča. Vlada bi potem pojasnila in predloge kulturnega parlamenta pretresala in primerno ukrepala glede na šole, politične urade, sodišča itd. Deželna avtonomija bi ne mogla več pristranski sklepati o manjšinah drugih narodnostij; kajti vsaka narodnost bi imela svoje meje, in v te meje bi se ne smela vmeševati nobena druga narodnost, ne po poti deželne avtonomije, ne kakó drugače.

Vse to smo tu ilustrovali, da bi dokazali, da na vseslovenski shod prav za prav v sedanjí dobi pri današnjem položaju ne spada drugega, kakor to ka, o nacionalni avtonomiji za vse narode. Razvidnoč je da vse druge točke, kakor n. pr. o skupnem sodišču v Ljubljani, o šolah itd. se dandanes ne morejo rešiti pravilno, in če Slovenci zaresno poštevajo nacionalno avtonomijo, morajo počakati z vsem drugim ali pa le anticipando sklepati o drugih potrebah, kolikor so vključene v dejansko izvršeni nacionalni avtonomiji. Tisto mešanje, naj bi bilo n. pr. skupno sodišče dvojezično ali celó trojezično, nasprotuje pravemu smislu narodne samouprave, in kdor zaresno želi jedno, zameta drugo.

Če pa Slovenci nimajo poguma odločno zahtevati nacionalne avtonomije, potem obsojajo sami sebe in bi dokazovali, da nimajo takih zaveznikov, ki bi sami in s Slovenci borili se za jednako, a na vse strani odločilno težnjo. Iz programa, ki ga postavijo v razgovor na vseslovenskem shodu, spoznamo, koliko imajo slovenski voditelji zaresne volje za pravi program Slovencev in vseh narodnostij. Fraz po programih so Slovenci doživeli uže mnogo; čas je, da se tudi potegnejo zato, kar izražajo v besedah in po besedah.

S tu podanega stališča želimo Slovencem in vsem tistim, ki hočejo pomagati sebi in njim, najboljšega vspeha.

Nacionalni kulturni parlamenti.

Drug izraz za poznano stvar; a izraz je dober, in »kulturni parlament« za vsak narod je zajedno nekaj konkretnjšega, nego »nacionalna avtonomija«, in zato moramo bez pomisleka rabiti sedaj ta, sedaj oni terminus, ne da bi škodovali stvari. Pred 12 leti se je teorija o na-

cionalni avtonomiji v prvo obširno razprávljala v Dvaajskem »Parlamentáru«, ter je bila ista posebe natisnena. Tedaj se je nauk o narodni samoupravi razvil s pomočjo zgodovinskega pregleda in ocenjevanja raznih načrtov o avtonomiji in narodnostnem vprašanju. Takrat so Nemci popolnoma prezirali ta nauk, ker so se nadejali, da, kakor si bodi, prehvapijo Čehi druga dejstva, in da se dajo sosebno oni zadovoljiti z manj važnimi načrti. Poskusi nemških liberalcev z raznimi jezikovnimi načrti so dovolj očitno razodevali take namere. L. 1890 je prišlo sicer do Dunajskih punkcij, katere niso bile toliko indiferente ali lahke, kakor jezikovni načrti, ali one niso vspele, in takó smo srečno, pravičnije rečeno, nesrečno l. 1897 prikorakali ali pa priplezli do jezikovnih naredeb za Češko in Moravsko. Te naredbi pa so porodile mnogo dobrega in hudega; med dobrim so tudi različni predlogi, načrti in nasveti, kakó bi se rešilo narodno vprašanje. Odkar imamo v Avstriji ustavo, niso bili Nemci takó plodoviti gledé raznih zdravil, s katerimi naj bi se ozdravili in okrepili seveda najprej Nemci v Čedah in potem, kolikor bi ravno moralo biti, tudi Čehi. Občega leka za vse narodnosti pa tudi sedaj ne marajo nemške stranke ponujati, in če ga poštenjak iz njih srede prinese na trg, ga takoj brcnejo v stran; navadno molče o njem ali pa ga obsodijo v staro šaro. Napredek je pa doslej vendar zlasti v tem, da uže imenujejo in celó po imenu nasvetujejo nacionalno avtonomijo kot lek za češko kraljevino, in ker vidijo, da, kar bi bilo umestno za to kraljevino, bi zahtevali Slovani tudi za druge dežele, udajejo se celó za obči lek. Takó smo videli, da se je Nemec potegnul za pravo vsakega naroda do pravne osebe in vsled tega do juristiškega organa za vsak narod. To je bilo in je doslej največe in najvažnejše pripoznanje gledé na poštovanje narodov kot posebnih jednot in vsaj za Avstrijo samozadostnih celot. V posebni novi knjižici se vsaj za češke Nemce dokazuje potreba »nacionalnega sovéta«; tudi to je dobro, ker je v takem sovetu vključeno načelo, da je treba štiti narodnost in jezik s posebnimi pravnimi zastopci.

Knjižica pa, katera predlaga za nacionalno avtonomijo »kulturne parlamente«, torej to, kar smo doslej mi najrajši, bolj abstraktno, zaznamovali z imenom juristiških organov za vsak narod, je popolnoma na stališču teorije, zasnovane pred 12 leti, in, kakor posebe navajamo pod rubriko »književnosti«, popolnjuje dosedanje razpravljanje o nacionalni avtonomiji. S to knjižico mogla bi Badenijeva ali kaka druga vlada lotiti se reše njena najvažnejšega avstrijskega problema. Vse glavne poteze so tu, kakor se obetajo v naslovu, dejanski tudi načrtane; ti, ki se bavijo pri raznih ministerstvih z načrti zakonov, utegnejo takoj zasnovati samozadostne vladne predloge, in vlada sama, ako bi se potegnula za take predloge na najvišem mestu, stvorila bi najmodrejšo delo, kar so jih izvršili doslej državniki, odkar imamo v Avstriji ustavo. Pisatelju se vidi, da tudi želi kaj takega, a nima zaupanja v sedanjo vlado. No, mi se radujemo, da pride knjižica v roke državnikom in gotovo tudi različnim zastopnikom. Bez vpliva taki načrti ne morejo ostati, in slovanski zastopniki bi bili prvi pozvani, da bi v državnem zboru izpregovorili v smislu tu mišljenih »osnovnih potez«.

Kaj je torej jedro teh potez? Avtor potrjuje dejstvo, da kriza, ki se kaže sedaj, ni nova, temveč traja uže izza Taaffejeve dobe. Kriza je pa taka, da mora priti do rešitve. Rešitev je pa po vseh poskusih pri vsestranskem premišljevanju najprimerniša, če tudi težavna, samo

jedna, namreč ta, da se vstvari za vsak narod poseben *kulturni parlament*.

Predno pa pride pisatelj do zaključka o takih parlamentih, stavlja si sam načelno in neizogibno vprašanje: »Kako je možno, vsem v tej državi prebivajočim narodom omogočiti njih razvoj v njih nacionalnem svojstvu in v njih podedovanem nacionalnem posestvu?« Da bi pojasnil stvar, razločuje med običnimi in specijalnimi postulati. Obični postulati so taki, ki slone na podstavah, enakovrstnih pri vseh narodih, n. pr. vprašanja državljanske svobode, občja pravna načela, socialna in gospodarska organizacija, deželna bramba, itd. torej politični in gospodarski postulati. Postulati druge vrste pa so specijalni in se dostajajo členov jedne in iste narodnosti, da morejo v njej pridobivati si in gojiti vse, kar je doslej dosegla znanost in kultura; torej spadajo v to vrsto na prvem mestu narodni učni zavodi, potem pa tudi zagotavljanje prilike, da more človek koristno porabiti, kar si je prisvojil in pridobil pri svojem narodu.

Porabiti pa morem, za kar sem se sposobil, le tedaj, ako moje narodne zahteve poštevajo organizacija državnih naprav. Kaj nam pomaga narodna literatura, kakó naj jo razvijamo, če je ne more rabiti odvetnik, sodnik, upravni uradnik? To je tudi vzrok, radi katerega ne more noben narod zadovoljiti se samo s tem, da uprava občuje z njim v njegovem jeziku, temveč morajo državne naprave biti tudi tla, na katerih nahaja duševno negovanje in razvijanje nacionalne kulture svoje praktično polje. S tega stališča državna uprava ne more biti sama sebi namen, temveč je dolžna porabljati tudi narodne moči, in to spada k *uslovjem življenja* vsake narodnosti.

V glavrem vprašanju stoji poleg razvijanja narodnih svojstev tudi dosedanja nacionalna posest. To posest je je treba primerno ločiti od posestev drugih narodnosti. Naši čitatelji vedo, da po naših nazorih je treba poštovati samo kompa tne mase vsake narodnosti, in naš avtor je istega mnenja. Ako torej predpolagamo uže izvršene mejnike posestvu vsake narodnosti, tudi ni težavno, državno upravo preosnovati in popraviti takó, da dobi vsak narod na svojem posestvu uradnike, ki so se izvežbali doma ali vsaj za vsako dotično narodnost. Jezik vseh gosposk in naprav bodi torej tak, kakor ga zahteva nacionalna posest, in sicer takó, da se to načelo izvrši do najvišjih osrednjih mest.

Od začetka seveda ne more se ta zahteva izvršiti pri vseh narodih jednako, ker so se doslej razvili različno, ni torej ne dovolj domačih močij, in ni morebiti književnost razvita zadostno. Ali pa je kaka nacionalna literatura za upravo dovolj razvita ali ne, in do katere stopinje ima uže n. pr. potrebno terminologijo za upravne potrebe, tega ne more določevati sama vlada, temveč vlada in kulturni parlament dotične narodnosti. Poslednji najbolje pozna razvoj svoje narodnosti in njene književnosti, torej se vlada s kulturnim parlamentom dogovori o stopinji, do katere je v vsaki dobi možno uradovati v jeziku dotičnega naroda.

Kulturni parlament pa ščiti razvijanje narodne kulture, sosebno po naučnih zavodih v najširšem pomenu besede. Kulturni parlamenti morajo za vse svoje posle dobiti popolno pravo za *dovoljenje proračuna*, in oni bi določevali stroške za kulturne potrebe, vsak narod bi sam pokrival te stroške, takó bi vsak narod svoje kulturne institucije sam upravljal in sam plačeval.

Iz posamičnih kulturnih parlamentov bi se sestavila delegacija v posebno korporacijo, v nekak »državni kulturni svet«, in ta bi n. pr. presojeval, kaj je pri tem,

kaj pri onem narodu dobrega in vrlega, in te vrline bi bile vsem narodom na korist. Tudi bi ta državni kulturni svet predlagal, ali ni kak šibkejši narod za svoje kulturne interese potreben primerne podpore.

Osnovne določbe, n. pr. o pouku bi določeval takisto ta kult. svet ali pa državni zbor. Po rešenju nacionalnega vprašanja s takimi sredstvi prišel bi državni zbor do pravega delovanja; kajti potem še le bi se enakomisleči zastopniki vseh narodov združevali v politične in gospodarske stranke.

Po tem načrtu bi ostali dosedanja deželni zbori, kakoršni so, in s tem, pristavljamo mi, bi bilo ustrezno tudi osrednjo vladi, v imenu katere je gr. Badeni zavrnil tirolske Italijane in posredno tudi Nemce v severnih Čelah, stremeče k razkosanju Tirolske in Češke.

Tudi naš avtor se obrača proti krojenju sedanjih dežel in proti razširjenju dež. avtonomije; vsako teh dveh načel se mu zdi neumestno za rešenje narodnostnega problema. Ko bi se nacionalno vprašanje do cela preneslo iz drž. zbora v dež. zборе, bi nastalo namesto jednega več nacionalnih bojišč, bi to povečalo težave združevanja za namene skupne države, in tudi ko bi narodnostni odlomki v posamičnih deželah dosegli enakopravnost, zaželeno narodno avtonomije bi vendar ne dobili, ker bili tudi potem razcepljeni na več deželnih skupin. To pa je tisto, kar smo mi povdarjali tolikokrat, da narodni oddelki bi ostali bez jednotnega kulturnega zastopstva, in bi ukrepali gledé na narodni razvoj v jedni deželi takó, v drugi pa drugače. Proti snovanju nacionalnih provincij pa bi se kazale prevelike težave v postavljenju mejnikov, sosebno bi se ne mogli deliti narodno pomešani kraji dežel, in konečno se protivi takemu kosanju in trganju dežel ves njih dolgi zgodovinski razvoj. Dobiček izvršenja v smislu nacionalne avtonomije je očiten dovolj sosebno radi tega, ker se *politiške* meje ne pokrivajo z *nacionalnimi*, in vsled tega preneha bojevanje nacionalnih življev kot takih.

To je jedro pisateljevih mislij, vidi se, da se množe tisti mislitelji, ki ne le zagovarjajo nacionalno avtonomijo, temveč se vedno bolj vglabljaajo v njo. Kolikor se dostaja »Slov. Sveta« in tistih, ki na Slovenskem soglašajo z njim, jim je v zadoščenje, da niso več osamljeni, in da se jim ne more očitati, da so slepotrmasti, zaljubljeni v jedno misel, kakor so to očitati »Sl. Svetu« zlasti v Ljubljani.

Naš avtor pa ima še več važnih zaglavij, ki so v okrepitve nacionalno-avtonomistiške misli silno važna, toda o tem ob drugih prilikah.

Iz IX. dietenklase...

Gle, kako zuri biesna rulja
I prste pruža ravno u me?
Ta oni vele, da sam hulja;
A šta ćeš braine — ne razume!
Ne pojme što toliko kvači
Ne sudju ljudi, glad što zudči.

Da, glad moj pobro, žedja ljuta;
Šta, gledaš plašno, njih se mani,
Nek zjajh, ajde, ajd'im s puta.
Ta vidiš, da su razigrani...
Gle predstojnika, žuri se, idi!
Pobrzaj, da nas tuj ne vidi.

I čuj me jednom, čuj pa sudi;
Desetak djece, žena luda,
Svi žive, jedu, ta smo ljudi;
Da mrežu razdrem? — onda — kuda?

Zar hranit će me ova rulja?
Il patrioti? Ja sam — hulja!...

Pogadjam tvoje razmišljanje,
O dostojanstvu i značaju;
A šta ćeš, to se samo baje,
Al hljeba za to ti ne daju.
A ove lude viču psuju,
Pod vlašću — željni vlasti — ruju:

I ja bjech taki, u mladosti
Med prvim bijali uvijek prvi,
Nadero sam si grlo dosti,
O ratu viko, i o krvi,
Ko sabljom, kopljem da nas biju
Po vjesalima da nas viju.

Pa, čuda! — sablje uhrđjale
Driemucale, konopac gnjio,
U zapečku se stisla »male«,
A dušmanim nas drugim bio:
Otrovo pića, krušac uze,
Pa šta će vika, šta će suze?!

A ja sam čovjek, otac djeci,
I ženi muž i rob životu;
Ne mogu živit lih o jeci,
Pa — dvori nakot, klanjaj skotu!
Ja trpim, radim, mučno stičem;
A najlakše je radit kričem!

Šta ovim pak je domovina?
U prošasti je pusta slava,
U sadašnjosti jad, praznina,
U budućnosti sanjam java;
A čovjek biednik? Vrlo, malo
Za čovjeka im, malo stalo.

Al mičimo se, vrijeme spieši,
Pomoći nećeš samac ništa.
Već vidim sina gdje se smieši,
Kimuca glavom — duša čista —;
Oj brate kakih u njegov šaka,
Baš kano da je sin težaka.

Za kujigu djeca baš ne mare,
Al ipak školi dat ću jednog,
A one moje cure, — stare
Ko mamice su — o i biednog
Mog šepanju u kaludjere,
Nek neznaju za ništ do vjere.

Il nebi tako? Smislit valja
Već ipak nešto; — ha — u švelje!
Bar neka rade, rad ne kalja
Nijednom mišlju zlom, i želje
Ne rodi puste; — bit će sreće!
I udaje! Ded reci — neće?!

Moj pobro mili, prijio zlati,
Udostoj me, u kuću m'idi,
I moju ženu, staru mati,
I male kebre — ajde vidi.
Udostoj! Kako li su mili;
A man se rulje! — man prot sili!

Branislav Vinkov.

МАЈЧИН САВЈЕТ.

Савјетује шћерку мајка:
Никим лубав да не води,
Јер се проси као шајка
Море б'јесно која броди.

„Слушаћу те, мајко мила,
„И тог су се оставити,
„Кад ми клоне млада тила,
„Кад остарим као и ти.“

Бар (Црна Гора) 1897.

Мило Јововић.

МАЛОРОССИЯ.

Ты знаешь край, гдѣ всё обильемъ дышитъ,
Гдѣ рѣки мются чище серебра,
Гдѣ вѣтерокъ степной ковыль колышетъ,
Въ вишневыхъ рощахъ тонуть хутора,
Среди садовъ деревья гнутся долу
И до земли висить ихъ плодъ тяжолый?
Шуми тростникъ надъ озеромъ трепещетъ,
И чистъ, и тихъ, и ясенъ сводъ небесъ.
Косарь поетъ, коса звенить и блещетъ;
Вдоль берега стоитъ кудрявый лѣсъ
И въ облакахъ, клубясь надъ водою
Бѣжитъ дымокъ синюющей струей?
Туда, куда всѣмъ сердцемъ я стремлюся,
Туда, гдѣ сердцу было такъ легко,
Гдѣ изъ цвѣтовъ вѣнокъ плететь Маруся,
О старинѣ поетъ слѣпой Грицко,
И парубки, кружась на пожнѣ гладкой
Взрываютъ пылъ веселою присядкой!

А. Толстой.

Napominja Goethejovo: Kennst du das Land, wo die Citronen blühen? Дышать, -ѣ-пшъ, sprega se kakor slov. dišati, dasi rusko označa: dihati; a slov. dišati — пахнуть, o slabem, neprijetnem duhu: вонять, reje смердеть. Druga dva glag. se navadno izbegata, in govore: Хорошо пахнуть — dišati lepo, dýrno ali xýdo n. = smrdeti. Po česnu smrdi, чеснокомъ пахнетъ. — Ковыль, -я, м. trava stipa pennata. — Колыхать, -шу, -шешь, zibati, kolehati. — Роща, -и, hosta. Хуторъ, -а, множ. хутора, -овъ: v Rusiji je: село, vas s cerkvijo, деревня, vas bez cerkve; v vel. Rusiji stoji hiša pri hiši; za hišami so ogorodni — zelenjadniki in konopljiki, posevi konoplje. V mal. Rusiji pa ljudje živé bolj хуторами, t. j. hiše so raztresene, „tonejo“ v višnjevih hostah in drevji, kar zelo napominja Slovensko. — Тростникъ, -а trse, calamus. Берегъ, -а, mest. на береру; множ. берера, бвръ; ker je mesto na bregž čisto močvirno, zovo Madjari močvirje — béreg. Beseda slovenska bezdvomno, ne pa da bi bilo berek, vzeto iz madj., kakor govori slovar Pleteršnikov. — Клубиться, -блюсь, -шусь, prim. klobčič: dim se nad vodoj kakor da namota na klobčič, klobči se. Струа, -и, ž. curek. — Грицко, Gregor. Парубокъ, бка, fant. Пожня, -и, ž. požeta njiva, strn. — Присядка, -и: plešo in prisedajo, t. j. opuščajo se, da čepé in naglo vstajejo. Oni pojo in plešo: trepakâ, kazačkâ, nar. maloros. ples.

X—кѣ.

Slovenski dijaki v prošlosti.

Gradčani pa Dunajčani.

Tiste dni, ko se je lutrovstvo uprav najbolj širilo po naših slovenskih krajinah in je njegova moč vzcvela tem bolj, je postavil vladar Notranje Avstrije »močno obrambo katolištvu«. Dne 13. avgusta l. 1587 je podpisal nadvojvoda Karol listino, s katero je jezuitski kolegij v Gradcu povzdignul na stopinjo vseučilišča, »kot uprav tako napravo, kakoršno razmere podložnih dežel in ljudstev tako različnega pokolenja, tako raznih jezikov in narečij zahtevajo neobhodno.«

Uže leto preje pa sta po sosebnem naporu Ljubljanskega škofa Urbana Tekstorja privolila to ustanovitev papež Sikst V. in cesar Rudolf II. In vendar se je našel nekdo v deželah Habsburških, pod žezlom istih vladarjev, kateri novi veliki šoli ni hotel priznati veljave, niti ni priznal njenih promocij — bilo je Dunajsko vseučilišče!

Nagibov in vzrokov temu je pač imelo dovolj! Prvič so bili utemeljitelji isti očetje jezuitov, kateri so uže Dunajskemu vseučilišču napravili toliko preglavic. Drugič je bila ta ustanovitev nevarna precedencija za izvršitev

papeževega dovoljenja, da se sme vsak jezuitski kolegij povzdignuti v vseučilišče (prim. Olomuc in Ternovo). Tretjič ni bila nova velika šola prikrojena po staroslavnem vzorcu Bolonjskem in Pariškem. Naposled pa so prestale vsled osnutka Graške velike šole podpore notranje-avstrijskih prelato in stanov. Seveda so vsi ti odslej pošiljali svoje »brate« in sinove le na to veliko šolo proučevati. To nam pravi tudi domača povestnica. Tako je Stiški opat Lovro takoj poslal več mlajših bratov v Graški jezuitski kolegij in tam plačeval le po 60 tolarjev na leto za vsakega.

Tako so uprav Ljubljanski škofje, seosebno še Urban Tekstor in mogočni Tomaž Hren, štiti pouk na tej veliki šoli in kot cesarski namestniki v Gradcu podpirali kar najbolj pohajanje Slovencev na to, do cela podložno jim vseučilišče. Da, ta ljubezen naših škofov je bila zagazila tako daleč, da so se uže spoprijaznili z mislijo, da se vsi Stiški dohodki za nekaj let prepusté vzdrževanju tridesetih stipendijatov na jezuitskem kolegiju, s prva začasno, poslej pa seveda za vedno.

Iz takih gmotnih in drugih vzrokov in teženj se je porodila med vseučiliščema in njunimi slušatelji kmalu animoznost, ki se v vsem ni poravnala niti do današnjega dne. V Slovencih pa je bilo to vprašanje tem bolj pereče, ker so imeli sedaj dvoje vseučilišč na razpolaganje. In še dan današnji se vpraša vsak oče, ki želi svojega sina poslati na velike šole: kam ga dam, v Gradec ali na Dunaj? Še danes slišiš med dijaki vneto razsojati, katero obeh vseučilišč je »boljše«? No, navadno odloča seosebno gmotno vprašanje, in uganjka se razreši kar najbolj prozajski.

Gradec je splošno cenejši, na Dunaju pa je več podpor, seosebno za Kranjce, kateri imajo trideset Knaflijev po 300 gd. na razpolago.

Bliže domovini — v onih prvih časih vseučilišča uprav na meji slovenski, — ostali so Gradčani vsekdar v oži zvezi z njo. Kako pa je bilo dijaško življenje iz prvih dob do časa jožefinskih reform, mam kaže pač stotero in stotero dnevnikov enakih kolegijev, ki so bili v jezuitskih rokah. Po enem in istem vzoru je teklo »življenje« dobrih 200 let. »Burz« in »koderij« ni bilo, če ne vstojemo onih kolegijev, katere so zasnovali nekateri blagodejni možje. Navajamo le »hrvatski kolegij«, ki se je pa uže l. 1679 preselil na Dunaj. Društvo pa v onih časih itak poznali niso. Vse življenje se je pač vrtlo bolj ali manj krog jezuitske rezidencije.

Ko pa je odklenkalo temu vplivu, so vveli v Gradcu strog jožefinizem, ki pa »razmeram podložnih dežel in ljudstev«, za katere je bilo osnovano vseučilišče, ni odgovarjal v ničemer. No, početkom tega stoletja se je isto sosedstvo slovenskih dežel med dijaštvom hitro zaznalo in se je leto popreje združilo v seobne slovenske kroge nego Dunajsko. Seosebno slovenski bogoslovci so bili kažipot ostali dijaški mladeži, ko so l. 1810 z Ivanom Primcem, tedanjim profesorjem slovenščine, na čelu, osnovali »Societas slovenica« ali »akademija slovenska«, kakor so se nazivali radi. Seveda je vplivalo na to ustanovitev mnogo okrepitve Slovenstva v sosednji »Iliriji oživljeni« pod Francozi.

Dve leti poslej so ustanovili na vseučilišču štajerski stanovi na izpodbujenje gubernijalnega svetnika Justel-ja, ki je izjavil, »da se duh Slovanom razvija hitrejšje«, pa na prigovor istega Primca stolico slovenskega jezika in jo izročili poslednjemu. Ta je zasedal stolico do

l. 1823, ko je umrl, a poučeval je le do l. 1820. Istotoliko časa se je menda vzdržala tudi »Societas slovenica«.

Naslednik Primčev, Kalman Quass, ni obnovil več te zveze. Pač pa se je nekaj let pozneje, ko so živeli v Gradcu Vraz, Miklosich, Macun, Kočevar, Trstenjak, Muršec in drugi, življenje zopet oživilo z daleko znanim »ilirskim krogom«, seosebno še v letih 1836—1838. Ko pa je odšel Stanko Vraz v Zagreb, mladi dr. Fran Miklosich pa na Dunaj, zamrlo je po nekoliko to dijaško skupno življenje.

L. 1844 pa se je osnovala po prizadevanju Davorina Trstenjaka »Slovenska čitalnica«, ki se je posle l. 1848 spremenila v znano Graško »Slovenijo«.¹⁾

Dotlej ne slišimo o zvezi Dunajskega slovenskega dijaštva z Graškim ničesar. ponajveč, da se je umaknul kak dijak po stari navadi z jednega vseučilišča na drugo. Tako je delal Fr. Miklosich, tako pred njim mnogo drugih dijakov, tako in še več radi lažega in cenejšega prometa pozneje, pa do današnjih dni njih veliko število.

V tem letu pa je v drugi polovici marca odšla na Dunaj deputacija Graške univerze, katere član je bil i dr. Alojzij Smrekar — rodom, in kedar ravno ni bilo drugače, tudi v besedi Slovenec. In baš ta Smrekar je pozdravil Dunajsko univerzo z vznesenim govorom.

Takisto so se, ko je Ljubljanska deputacija dne 11. aprila potovala preko Gradca na Dunaj, njeni člani dogovarjali z Graškimi Slovenci, in ko so na povratku prinesli z Dunaja znani poziv: »Kaj bomo cesarja prosili?« širila ga je Graška slovenska mladež »vzajemno z rodoljubi vseh slovenskih pokrajin«.

Dasi so Dunajski Slovenci pričeli svojo agitacijo uže 29. marca, osnovali so vendar le svojo »Slovenijo« stoprv 28. aprila, tako da so jih Gradčani prekosili, za celih 12 dni, 16. aprila se je le-ta »Slovenija« ustanovila, in 22. i. m. razposlala je uže prvi načrt prošnje, kateri je poslej 25. i. m. prenovila in konečno z 11.000 podpisi predložila državnemu zboru.

Ko je 9. maja pripotovalo 30 Dunajskih »Slovenijanov« z Miklosichem na čelu v Gradec, vsprejelo jih je po nagovoru Graških »Slovenijanov« Graško dijaštvo slovesno. »Slovenijani«, tamošnji pa so jim priredili na večer istega dne v Puntigamski dvorani shod, na katerem se je zbralo nad 300 Slovencev. Drugo jutro so se poslovili iskreno od Dunajske deputacije.

Na »Slovenijin« prigovor so bili med tem slovenski legijonarji radi spora pri nošnji barev uže 14. majnika iz »akad. legije« izstopili, ker niso hoteli člani Dunajske deputacije razsoditi prepira med njimi in Nemci.

Pod vodstvom dr. Jos. Muršeca in dr. Kranjca pretrpela je zimo in še spomladi l. 1849 širila posebno opravičevanje slovenstva ozirom lojalnosti v preminulem letu. No, pozneje se ji je pripetilo isto, kar vsemu izza dobe l. 1848: Tudi v Gradcu je jednako Dunaju zavladala »tvrda roka«, in med njimi društva ni bilo, niti kake zveze z Dunajem.

Pač je brlela v teh časih »Večna luč«, kakor so nazivljali dobrovoljčki svoje pivsko društvo, v katerem menda nikdar niso spali vsi člani.

Največ življenja in narodnega čustovanja pa so budila le slovenska predavanja na juridiški fakulteti,²⁾ katera je bila še doživela graška »Slovenija«, dovela vzbujeno

¹⁾ Prim. Slovenci in l. 1848. J. Apih. 1888.

²⁾ Prim. »Vesna« l. 1893, pg. 54, Slovenski narod in velike šole. —

življenje med tukajšnje slovenske akademike. Tako od l. 1849. do l. 1854., ko so predavali red. prof. dr. J. Krajnc in dr. J. Kopač pa izred. prof. dr. J. Stredl.

Ko pa se je potegnil še zadnji docent v poletju l. 1854. v samoto in se zakril v „slovenski molk“, tedaj je tudi tu preminulo vse življenje, in več nego deset let je trajalo, da se je zopet vzbudil čili slovenski duh.

Stoprv 15. decembra l. 1867 je oživel v Gradcu zopet družabno življenje Slovencev, imenom slovenskega dijaštva. Tedaj pa je tudi počela nova zveza z Dunajem.

Koncem maja pa so prišli na Dunaj kot zastopniki Graške „Slovenije“ za Praški slovanski shod Stanko Vraz, A. Grlovič in V. Zelnik. Tam so jih Slovenci, prisrčno vsprejeli in jim dali na pot svoja poslanca jur. A. Globočnika in Al. Sparovica. 5. junija pa je poslalo Graško ognjišče dr. Stefana Kočevarja na Jelačičev poziv kot zastopnika na „hrvatski sabor“.

Blíže domovini je Graška „Slovenija“ tudi prebila Dunajsko po trpežu, kajti še 11. avg. 1848 je razposlala štajerskim Slovincem po končanih srečnih volitvah oklic: »Našim slovenskim bratom.«

Takoj isto leto še so sklicali slovanski dijaki v Gradcu občeslovanski shod, na katerem so se dogovarjali o skupnem društvu. Misel se ni takoj uresničila, a drugi jednaki shod l. 1868 je našel uže prve kali svojega dela.

V marcu l. 1868 je bila oživila »Slovanska Beseda« po vzoru enakih čeških društev, kot skupno ognjišče vsem Graškim slovanskim slojem. Slovanski dijaki pa so se jeli še posebno gibati. 9. junija so sklenuli soglasno peticijo, da se, 1. vvede slovenski jezik v vse niže in srednje šole, 2. dopolni vseučilišče v Zagrebu, 3. napravi pravniška akademija v Ljubljani.

(Konec pride.)

Ruske drobtinice.

Съ міру по нитѣхъ, голому рубѣхъ.

Slovenci pravijo, kdor govori kaj ne ve, ta vreme hvali al' toži; Angličani pa od bezdelja kujejo i tuhtajo nove politične načrte, s katerimi hočejo dokazati svetu, da še niso poslednja spica v kolesu, dasi je njih svetovni prestiž nekoliko skrčil se, podobno palju, trpečemu silo žejo od brezrosice.

Torej najnovejši angleški mot d' order je federacija, seveda ne kaka navadna, a nenavadna, angleška, svetovna!

Ruski listi ne strdajo od letne suše, gost za gostom dajejo jim dovolj sočne hrane, zaporedoma dva cesarja — sijamski i germanski, a k dvema cesarjema pridružil se je tretji, ne cesar, ampak več nego cesar: svojega roda »glava celega naroda« i kakega naroda! A neplede na vse to, rusko novinarstvo vendar tam pa tam tudi angleške otrobe veže ali, verneje, — pretresa, tako da se kar kadi...

I kako bi se neki ne kadilo od take kombinacije: Turčijo je treba deliti, kakor so razdelili dobrih sto let nazaj veliko Poljšo: Anglija ostane pri svojem koščku, kateri si je prisvojila uže davno; Avstriji naklanja evropska gospodarstva (države), torej vse turške Slovan; a Rusijo darí maloj Aziji i Armenijoj. Tako meni resna »Quarterly Review«, menda Germaniji v piko, pozabivša prilično tudi o grande natie...

»Review of Reviews« pa se je povzdignula še nekoliko sežnjev nad svojo sestro »Q. R.« i prav metodično predlaga vsesvetno federacijo, v koji bo kot biser svetil se Viljelm II, Rusija pa etc. bodo pa lepšale ta vsesvetni dragoceni kamen, okolo katerega bo pa Anglija ribila — menda v motni vodi...

Sedaj pa burke proč i pazljivo čujmo, kaj rečeni angleški list pravi o ulogi Rusije v vsesvetni zgodovini.

Rusija je sprejela na se val i udar mongolskega naitja. Sama je bila poplavljená, pa je ohranila Evropo od divjih kočuh očih polčišč. Zvrгла je njih igo, a potem se je poprijela svojega

dela, svete misije — osvobojenja krščanskega vzhoda. Sedaj jej dolžuje svobodo vse od Adrije do Pruta, Rusija je dobrovoljno prelivala kri svojih sinov v krvavi borbi z islamom.

A ne samo države balkanskega poluotoka dolže Rusiji svobodo. Kakor je v srednji dobi svojimi prsi hrabro srečala tatarske pike, tako je tudi v novejših časih brhko razsejala napoleonovske trume. Požar njene stare stolice bil je zarja evropske svobode. Nedavno pa je uničila robstvo v srednji Aziji, kar je nova zasluga njena človeštvu.

Od vzhoda so je tesnila razna plemena, fanatično privržena muslimanski veri, od zapada pa so napirali na njo isti fanatični privrženci katolicizma; Rusija pa si je ohranila svojo vero čisto i je stopila na čestno mesto med obrazovanimi narodi. Med geniji vseh ved i umetnostij ruska imepa zavzemajo prvenstvo med prvimi. Ko bi Rusija izginula iz zveze držav, Evropa počujala bi nepričakovano revščino.

Tako piše o Rusiji angleški list. Stari i pametni ljudje pravijo, da največa i najdražja hvala je pohvala neprijateljska; če je to res, tedaj pač vse nesreče, katere nas obiskujejo, prav za prav vinarja ne veljajo, virtus, nisi virtute, nullo modo paratur...

Božidar Tvorcov.

RAZGLED PO SLOVANSKEM SVETU.

a) slovenske dežele.

Vseslovanski shod. Na tem shodu bode goriške Slovence zastopal novi, v Gorici naselivši se odvetnik dr. Franko, štirske Slovence dr. Dečko, koroške pa dež. posl. Grafenauer. »Sl. List« priporoča, naj bi na shodu ukrenuli kaj tudi gledé na notranje razmere na Slovenskem, in opozarja na socijalne demokrate, ki postajajo vedno drznejši tudi po slovenskih deželah. Drž. posl. dr. Ferjančič je na shodu v Idriji naznanil, da shod bode imel široko podstavo, kakoršne ni imel noben shod po naših taborih. On sodi po pripravi, pri katerih sodeluje tudi on, da nastopijo na shodu vse stranke složno, ker v točkah, katere se bodo razpravljale, so tudi vse jedino.

Shod bode neki sredi (14.) septembra.

Štirsko. Slavnost v Celju ob otvorenjenju »Narodnega doma« in blagoslovenju zastave »Celjskega Sokola« se je, kar se dostaje Slovencev, izvršila naj dostojniše. Došlo je bilo obilo udeležnikov ne le s Slovenskega, temveč tudi Sokolci s Hrvatskega, Češkega in celó iz Belgrada. Celjski prusofili pa, možki in ženske, so kazali sad tiste kulture, kakoršno na jugu ital. irredenta uže davno praktikuje proti Slovanom. Psovali, pljuvali, gnjila jajca metali in še druge nespodobnosti so uganjali, kjer so se kazali Slovenci, bodisi v skupinah ali pa raztreseni. Sami Celjani so bili izprosili si stražo žendarmov in vojakov, v taki zaščiti so razsajali in so dobro vedeli, da bi bez take ograje dobili za luženo plačilo. Da pa so tudi ženske uže toliko izpozabile se značaja svojega spola, tega bi ne bili pričakovali, ko bi ne vedeli, da pangermanški šovinizem kaže isto obličje tudi v severnih Čedah.

Slovenci so morali isti k slavnosti po stranskih potih, torej takisto kakor v svoj čas v Trstu in Gorici. Tudi niso marali Slovanov gostiti za dober denar. Ali to Slovence izpameti, da si bodo sami pomagali tudi gospodarski?

V Celju je zborovala pri lepi udeležbi tudi Zaveza slovenskega učiteljstva. O tem zborovanju morebiti prilično kaj.

b) ostali slovanski svet.

Dunaj. Nemški listi nadalje strašijo, češ, da Čehoslovani niževavstrijski se organizujejo in že pripravljajo za bodoči obči popis.

Tu je trajala več dnij pravda, katero je naperil Vergani, posestnik glavnega glasila krščanskih antisemitov, »Deutsches Volksblatt-a«, zajedno drž. in dež. posl. za Niževavstrijsko, proti Schönererju, in njegovima pomagačema Wolfu in Arnoschtu, ker so ga po listih doizili, da je sleparil za svojega županstva v Mühlendorfu. Priče so dokazale, da je bilo mnogokaj v neredu, a da bi bil Vergani sleparil zares, o tem ni bilo možno soditi apodiktčno, in tudi porotniki so si stali nasproti s 7 in 5 glasovi, večina 1 glasa je osvobodila zatožence; Schönerer je bil osvobojen popolnoma.

Verganiju je antisemitska stranka izrekla i nadalje popolno zaupanje, on pa je takoj položil svoje posle in časti, no, kakor se kaže bode zopet izvoljen poslancem. Šlo je zato, da bi Schönerer škodoval zmernejši nemškonacionalni stranki, ki ima doslej še vedno več vpliva nego radikalizem Schönererjev in Wolfov. Židje se radujejo, da se antisemitske stranke slabé same, ker s tem odvrčajo pozornost od antisemitskega stremjenja; zato pa so po člankih slavili formalno zmago nemških radikalcev nad Luegerjevo stranko.

Židovski listi so začeli Poljake napadati sistematiki; iz tega izvajajo slovanski listi, da Poljaki se ne marajo postaviti več v službo in zvezo z nemškimi liberalci. No, Slovani s pomočjo poljske zlahte vedar nič znatnega ne dosežejo, ker je presebična, da bi se postavila na stališče skupnih potreb avstr. Slovanov.

Konferencija. Gr. Badeni je hotel še jedenkrat poskusiti, da bi nekako premiril Nemce in Čehe, dal je izdelati posebne načrte ter v 26. dan avg. na Dunaj povabil načelnike češkega in nemškega veleposestva in nemških strank pa Mladočehov. Načrti, o katerih bi se razgovarjali, so: 1. dež. zakon, glede račljenja obeh dež. jezikov pri avtonomnih gospodstvih in organih. 2. Ministerijalna naredba, ki bi izpremenila po tem zakonu jezikovne naredbe od 5. aprila ter bi obveljala istočasno z dež. zakonom. 3. Po jedna novela k zakonu o dež. redu in dež. volilnem redu. 4. Dež. zakon, po katerem bi se vstavile kurije v češkem dež. zboru. 5. Dež. zakon, glede na snovanje manjšinskih šol. 6. Drž. zakon, glede na organizacijo okrožnih uradov na Češkem, ki bi poslovali z jedne strani kot politična gosposka prve instance, z druge strani pa kot srednja instanca med okr. glavarstvi in višimi upravnimi instancijami. Vabila so dobili veliki dež. maršal knez Jurij Lobkovic kot predsednik dež. zboru, v katerem bi se razpravljale točke pod 1, 2, 3 in 4; potem vodje strank, zastopanih v dež. zboru: gr. Buquoy, dr. Herold in dr. Schlesinger, naposled gr. Oswald Thun-Salm, kot vodja ustavovernega posestva na Češkem, in sicer glede na to, da po točki 3. bi ta stranka dobila v češkem zboru svoje sedeže. Navedeni načelniki naj bi po svoje izbrali zaupnike, s katerimi bi se udeležili konferencije. Češko veleposestvo in Mladočehi so vabila takoj sprejeli, poslednji z uslovjem, da se ne vežejo na nobeno stran, in da bi torej tudi v dež. zboru ta posvetovanja ne imela nikakega vpliva na glasovanje. Nemški nacionalci so pa takoj izrekli, da njih vežejo sklepi Hebski, vsled katerih se nikakor ne bodo pogajali ne s to, ne z nobeno vlado, ko bi se ne preklicale jezikovne naredbe.

Nemški »naprednjaki« pa so takisto po svojem glavnem glasilu dali razumeti, da ne pojdejo na konferencijo; imeli so shod 23. v Pragi, kjer se je zbralo 63 poslancev vseh različnih barev. Imeli so že pripravljeno dolgo resolucijo, katero so sprejeli in tako ž njo naznanili, da ne pojdejo na konferencijo. V resoluciji pravijo: uravnanje jezikovnih razmer pri cesarskih gosposkah se dá izvršiti jedino potom zakonodavstva; zahtevajo preklicanje jezikovnih naredeb, češ, da v živo zadeva Nemce, da vstvarjajo pravno nejednakost nemških državljanov v posamičnih deželah cesarstva, da pripravljajo pot češki državi in torej grozé obstanku ustave, jednoti in razvoju sile monarhije. Čutijo se jedini z nemškim narodom; preverjeni so, da gre za hranjenje uslovij nacionalnega življenja Nemcev v Avstriji v obče. Zato se izjavljajo odločno proti temu, da bi se udeležili odločene konferencije.

Posebe še pristavljajo, kakor da bi bili Čehi prelomili besedo glede na punktacije od l. 1890, da sedanji vladni načrti poštevali le Čehe. Tudi izjavljajo, da hočejo vstrajati v upor ne le proti naredbam, temveč tudi proti dosedanjemu vladnemu sistemu, ki neki skuša na škodo državo hranečega Nemštva pospeševati stremjenja vseh drugih narodnostij, dovajajoča k slovanjenju in razkosavanju monarhije. Takemu sistemu in pa vedenju Čehov oni ne zaupajo. Resolucijo so sprejeli jednoglasno. Naposled se pritožujejo še radi tega, češ, da so Čehi, ki pronaslednjejo Nemce n. pr. v Plznu, in da vlada krči svobodo zborovanja po nemških okrajih.

Gr. Osv. Thun je takoj odgovoril gr. Badeniju, da njegova stranka se ne udeleži konferencije, ker bez udeležbe drugih strank nemškega naroda bilo bi posvetovanje bezuspešno. »Fremdenblatt«, oficijozni list, je izjavil uže naprej, da, če se izjalovi ta poslednji pokus, dolgo več ne pride prilika za jednaka pogajanja med Čehi in Nemci. S tem je najbrže napovedano, da vlada se hoče vendar oprijeti sedanje večine drž. zbora in ž njo delovati dalje. To bi soglašalo tudi z željo dr. Herolda, ki je rekel na posebnem shodu, da mora biti konec potrpežljivosti češkega naroda na vladine neodločnosti.

Čitatelji pa vidijo iz resolucije nemških zastopnikov nacionalnih in liberalnih strank, da so povedali sedaj sami, da jim ni toliko do jezikovnih naredeb, kolikor do nadaljevanja gospodstva v drž. zboru in v vsej Avstriji. Prav po hinavski tvrdé o sistemu, kakor da bi pospeševal Slované. Tako pospeševanje bi privoščili nemškemu narodu v raznih deželah, kjer gospodujejo in brutalno tlačijo nemške stranke in ital. irredentizem sosebeno Slovence in Hrvate, da ne govorimo o bukovinskih in galiških Malorusih. Kdo razkosuje dežele? Kdo hoče odtrgati zatvorjeno nemško ozemlje od Češke? Kdo podpira tirolske Italijane v jednako svrhu? Kdo je raztrgal monarhijo na dve polovini? Ali niso pri vsem tem bili in so nadalje tisti, ki po farizejski »hranijo« monarhijo? S takimi korumpovanimi strankami ima vladni sistem potrpežljivost, in se morajo Slovani boriti, odkar je v veljavi ustava!

Gr. Badeni je takoj odpovedal konferencijo, ko je zvedel sklepe nemških strank. V »Fremdenbl.« tvrdi »znaten politik«, da gr. Badeni ostane, in da se sedaj poprime realna politike, kakoršno zahteva državno neizogibnost.

Tvrdijo, da sedaj se bodo pooblašenci večine parlamentarne dogovarjali z gr. Badenijem o uslovjih, pod katerimi bi ta večina mogla podpirati vlado. Mi-

nisterstvo, skupno zbrano, se je posvetovalo o položaju, in gr. Badeni je bil šel k cesarju v Ischl.

Češko. Tu se godé čudne reči, kakoršnim bi bili napravili v drugih državah konec uže davno. Razmere se dajo primerjati le s položajem na Primorskem in so slične v tem, da se na severu nemški, na jugu pa italijanski deli prebivalstva obračajo proti državi, dinastiji in Slovanom. Na Češkem so nemške stranke dosegle, da tovarnarji in razni posestniki odpuščajo češke delavce, jih pehajo takó rekoč čez prag. Češke družine, ki so na nemških stanovanjih, morajo izseliti se iz nemških krajev, ako ne dobé pri svojih stanovanja. Uradnikom niti za dober denar nočejo dati živeža. Ko so prišli delat mir žandarji in vojaki od drugod, niso jim dali ne stanovanja, ne živeža. Vrh tega so v Mostu, Dubovem in po drugih krajih napadali češke prebivalce, če so le izpregovorili češko besedo. Ranili in hudo pretepli so mnogo čeških prebivalcev, in razsajala je najeta sodrga, kakor v Istri. Vlada se dolgo ni zganila, tudi radi tega, ker so jej poročali krivo. Češki zastopniki so bili prišli tudi na Dunaj, kjer jim je obečal gr. Badeni, da češke manjšine se morajo čuvati in se bodo čuvali.

V Plznu je židovski dijak izzival Čeha, da so se postavili v bran, in je prišlo vsled tega tudi tukaj do izgrediv.

Cehoslovani so imeli po raznih krajih shode in so povdarjali, da po ponemčenih krajih severnih Čeh postopajo nemški sodeželani hujše, nego pa divjaki. Kamor je prišla žandarmerija in drugo vojaštvo, bilo je zasramovano s psovki, in več žandarjev in vojakov so celó ranili s kamni.

Takó se je godilo zlasti 22. avg. v Ašu, kjer so hoteli imeti nemški radikali po vsej sili shod pod milim nebom. Oblast jim je to prepovedala, a vendar je došlo kakih 10.000 ljudi. Ko so videli, da niso mogli opraviiti ničesar, prekoračili so zopet avstrijske meje na bavarska tla, kjer jim je govoril znani Schönererjev adjutant Iro iz okna gostilne. Vrnuvši se v Aš, razsajalo je mlado in staro, moško in žensko, brez razlike, kakor da bi bili obesneli. Olepotičeni samo z barvami in cveticami pruskimi in velikonemškimi, prepovali se do zagrljenja protiaustrijske pesmi. Niti mnogo žandarmerije jih ni moglo pomiriti, doiti je moralo se vojaštvo. Proti vsemu vojaštvu so se vedli takó nesramno in nelojalno, da jih sama »N. F. P.« opravičuje s — pijanostjo!

Vojaštvo in uradniki so na svoje oči videli, oziroma tudi občutili, do katere meje razsajanje je prišel Schönererjev duh sedanjo obstručenju nemško naseljenje severnih Čeh. Kaj bi se zgodilo s Slovani, ko bi zagrešili stotino tega, kar počenjajo prenasčeni nemški hegemonisti s svojimi poslušnimi četami!

V Horáždovicah je bil shod, na katerem sta govorila dr. Vašaty in Hofica. Prvi je obsojal sumljivo mladočeško politikovanje, drugi je pa zagovarjal Mladočehe. Sklenula pa se je resolucija, katera, v Vašatega smislu, zahteva, da se prekličejo jezikovne naredbe, ki so češki narodnosti le na škodo, ne pa korist. To je prva taka resolucija na Češkem.

Izvrševalni odbor mladočeške stranke je priobčil protest proti resoluciji nemških poslancev, v kateri trdijo, kakor da bi bili Čehi ljudi napadali nemškega naseljenja. V protestu pozivljajo nemške zastopnike, naj

dokažejo samo jeden slučaj, da bi bili začeli napadati Čehi: če ne dokažejo tega, obsodi jih javnost kot može, ki se ne sramujejo javno trditi reči, ki ne odgovarjajo dejstvu.

Morava. Zasnovala se je posebna radikalna stranka, ki je nezadovoljno s staro narodno in z novejšo ljudsko stranko. V Prerovu na shodu se je v resnici pokazalo, da je ljudska stanka zabredla v oportunitizem.

Dalmacija. Srbi so tu na svojem shodu ukrenuli sklepe za skupno nadaljnje postopanje.

Hrvatska. Dež. zbor kaže zopet, kaka velika nasprotnost delé združeno opozicijo pa vladno pristase, ki imajo še vedno večino. Narod trpi od Madjarov in Židov a v hrv. saboru so taki ljudje, ki trdijo da antisemitizem da ni krščanski, in da je velika sreča za Hrvatsko, da se nahaja v današnji zavisnosti od Ogerske.

Zopet je huda borba tudi zunaj sabora radi Reke, madjarska vlada pa hoče preko upora Rečanov in skupnega Hrvatstva Reko neposredno in do cela prikllopiti Ogerski.

Najzanimivše iz sabora je adresa združene opozicije, katera seveda ni dobila milosti pri večini; adresa je prišla pred širno javnost, in je to velik dobiček pri današnjem tlačenju javnega umenja na Hrvatskem. Adresa ima 25 lapidarno složenih odstavkov, v katerih je označena današnja vsestranska beda hrv. naroda, pa stremljenje k boljšemu in k politički samostalnosti, katera poštevata tudi Slovence. Adresa trdi, da vlada sistem, ogrnen s plaščem ustavnosti, pod katerim se krije bezpravje in odtod izvirajoča nesreča in trpljenje hrv., za prestol in monarhijo zaslužnega naroda. Ruši se drž. individualnost hrv. kraljevine, vsiljuje se madjarski jezik v urade in šole, nameščajo se uradniki, nevešči hrv. jezika, škoduje se narodni značaj hrv. domobranstva, gospodarski razvoj, povišujejo se davki, ki se ne porabljajo za prave gospodarske potrebe. Postopa se, kakor za absolutizma, krči se samostalnost in neodgovornost sodniške oblasti, katera na predlog vladi podnejenih drž. odvetništev proganja perijodiški tisk s preventivnimi in represivnimi obsodbami, proti katerim se odstranjena preventivna cenzura prikazuje kot blaga zaščitnica svobodnega tiska. Volitve se vrše po samovolji vladnih organov in so s krvo nedolžnih žrtv skrunjena polja, pri volitvi se strši, grozi zapira in kaznjenja globami. Gledé nato noče narod upotrebljati se kot material njemu tuje državne misli. Na samostalnost in nezavisnost pa ima kraljevina Hrvatska nepobitno pravo, kajti s polno zavestjo drž. svoje samostalnosti so Hrvatje l. 1527 v saboru Cetinskem izbrali Ferdinanda I. svojim prvim in zakonitim kraljem, potem so bili prvi, ki so l. 1712 sprejeli Pragmatično sankcijo, in jim je tedaj Karol VI. potrdil vsa prava samostalne kraljevine Hrvatske. Temu pravu se Hrvatjeniso nikdar odrekli. V bojih za svobodo se je Hrvatska razkosala. Reka in njen okraj sta v položaju, da hoče ogerska vlada upravnim potom odtrgati ju od Hrvatske. Ta pa se ne more odreči Reki. Dalmacija je 100 let pod Avstrijo; Fran I., Ferdinand V. in cesar Fran Josip so jo priznali celovitim delom kraljevine Hrvatske, in Dalmacija sama se opetovano izjavila po adresah, da hoče živeti s Hrvatsko jedno drž. življenje. Medmurje se je odtrgalo od Hrvat-

ske v čas, ko se narod ni mogel v saboru izjaviti o tem. Hrv. narod v Istri, razun primorskih mest, želi združeni biti s Hrvatsko. Virtuvalno pravo na Bosno in Hercegovino in načelo narodnega jedinstva narekuje mislečim umom željo, da bi v svoj čas tudi ti dve dežeti pridružili se Hrvatski. Malone ves hrv. narod hrepeni po samostalni hrv. državi, opravičeni po zemljepisni legi, jedinstvu krvi in jezika. »Dok još naša braća Slovenci prikazujejo u celom svojem kulturnom smjeru stalnu težnju sblizenja našemu narodu, to i oni tako utiru put uz sakupljena uda kraljevine Hrvatske još jačoj državnoj osebnini najugu monarhije.« Združena Hrvatska v jedno celoto bi utrdila položaj celokupne monarhije.

Nadalje govori adresa o vprašanjih, katera je treba reševati v pospeh moralnega in materialnega razvoja. Treba je vzgajati mladino v kršč in domoljubnem duhu; potrebna je medicinska fakulta na vseučilišču, in je treba zaceliti rane, ki jih je vladni sistem zasekal tudi Zagrebskemu vseučilišču. Treba je tudi gledati, da se za gotové prava narodne cerkvene avtonomije onemu delu »našega naroda, koji pripada srbskoj patrijaršiji.« Seljaštvo propada, a ni se stvarilo nič zanje; treba je zakonov, ki bi služili potrebi kredita seljskega posestva, organizovati gospodarsko delo in urediti pravo nasledstva na kmetih. Zaprečiti je treba z zakoni posedovanje kmetov, zlasti v Slavoniji, kjer se ono razvija takó naglo, da preti poguba tej kraljevini. Trgovina propada radi železniške politike madjarske. Radi iste politike trpi tudi hrv. primorje. Pozivu, da bi odposlali svojih zastopnikov v ogerski zbor in da bi izbrali regnikularni odbor, za obnovo finanč. nagodbe, ne morejo se odzvati. »Hrvatski se narod načelno ne ne otmilje ravnopravnemu savezu sa kraljevinom Ugarskom. Ali je obstanak današnjega državnopravnega odnošaja Hrvatske napram Ugarskoj u svojih posledicah za Hrvatsku takovim plodom urodio, da se istomu odnošaju hrvatski narod isto tako radi svoje budućnosti, kao i radi prijestolja Vašega Veličanstva naj odlučnije oprieti mora. Da Bog živi i štiti Vaše Veličanstvo!«

Črna Gora. „Глас Црногорца“ oporeka, da bi se bil zaročil prestolonaslednik Danilo ali knežica Ksenija. List pristavlja, da Črnogorci željno pričakujejo ta radostni dan gledé prestolonaslednika, ki je prebival sedaj s kneginjo v Karlovih Varih.

Na čelu priobčuje list zgodovinski dokument, podpisani 20. maja 1814 v Parizu od Alexandra I. Ta odgovarja na pismo mitropolita črnogorskega, katero mu je prinesel Črnogorski serdar Savo Plamenac. Pravi, da so on in zavezniki sklenuli, Kotorsko vrniti Avstriji, pod katero je procvitalo. »Vi ste pomagali temu dogodku, izgnavši iz te države neprijatelja. Zbog česar pozivljem Vaše Preosvečenstvo, radi obče koristi ne samo da ne zadržujete avstrijske vojske pri zavzemanju trdnjav, in da se povrnete z Vašimi hrabriimi Črnogorci v Vaše predele, temveč da tudi vplivate, da sklonite prebivalce Boke Kotorske, da se bez upiranja pokoré naredbi zaveznih držav, uverivši jih, da se jim bodo popolnoma čuvala prava in privilegiji, koje so oni uživali vsekdar.«

Glasilo kneza Nikole je objavilo to listino, hranjeno v arhivu kneževskega dvora, povodom govoric, da namerjajo proslavljati stopanje Boke pod Avstrijo. Dokument je važen gledé na zgodovinsko pravo Boke

in gledé na Hrvate, kateri ne morejo prezirati tega prava gledé na svoje zgodovinsko državno pravo.

Bolgarsko Knez Ferdinand je bil šel nepričakovano v Carjigrad, kjer je bil kot prvi turški maršal slovesno sprejet od Sultana. Njega in Stoilova je Sultan odlikoval, a knez, ki je poljubil Sultanu roko, je tudi poseben red bolgarski podelil Sultanu, a Turške novine niso smele o tem poročati. Govorili so, da je hotel knez 14. avg., ob 10 letnici svojega vladanja, Bolgarsko povzdignuti na stopinjo kraljestva, no Rusija mu je jasno naznanila, da bi bilo to proti Berolinski pogodbi.

V čas prebivanja kneza v Carjigradu, je bil avstro-ogerski konzul pl. Call pozvan na odpust iz Bolgarije, to pa zato, ker se ni slišalo, da bi Stoilov preklical besede, ki so bile v velikonemškem listu priobčene v razžaljivem smislu proti Avstriji, oziroma naši dinastiji. Sedaj pa se je stvar poravnala; Stoilov je dal naši zunanji vladi sporočiti, da njegove besede so bile v nemškem »Local-Anzeiger« priobčene nepopolnoma in napačno, in da on ni hotel žaliti nikogar, ne Avstrije, ne dinastije.

Pred potovanjem v Carjigrad je bil knez Ferd. obiskal romunskega kralja; romunski listi pa so ga le hladno sprejeli.

Rusija. Mesec avgust je posebno pomenljiv, važen tudi v smislu svetovne zgodovine. Začetkom meseca je bil dospel cesar Viljem II s cesarico, svojo soprogo, obiskat carja Nikolaja II. Sprejem je bil nepričakovano ljubeznjiv in prijateljski. Tudi Petrograjčani so stvorili mnogo v povečanje tega poseta. Car Nikolaj II. je imenoval cesarja Viljema II. ruskim admiralom. Ruski in nemški diplomati in državniki so dobili visoke rede. Napitnici obeh vladarjev ste kazali na stare tradicije in prijateljske odnošaje pruskonemške in ruske dinastije in na skupne težnje, da bi se ohranil mir, in da bi mogli obe ti velesili delovati na znotraj v smislu pospeševanja obče kulture in narodnega osrečevanja. Cesar Viljem II. je še posebe naglašal, da hoče carja Nikolaja podpirati gledé na ohranjenje miru in z njim skupno bojevati se proti tistemu, ki bi hotel rušiti obči mir.

Dodati je treba, da je cesar Viljem pozdravljal vojake pri paradi v ruskem jeziku in tudi ob napitnici poslednje besede izrekel po ruski. Jednako pa so mu vrnili po Petrograjskem zastopu, ko so ga nagovorili na nemškem jeziku.

Nemci so silno zadovoljni, da je zavladała zopet stara prijaznost med Rusijo in Nemčijo, da se je torej ponovila tista politika, katere je vedno želel Bismarck. Sicer pa trezni Nemci poštevali novo položeno le toliko, kolikor vežejo dejanski interesi Nemce in Ruse. S tem razkrivajo, da nimajo nikakih simpatij do ruskega naroda, in da bi tudi takoj pretrgali prijazne odnošaje, kadar bi prenehali ti interesi.

Jedva se je Viljem zadovoljno vrnul v Nemčijo, obrnila je vsa Rusija zopet pozornost na dohod Faure-a, predsednika francoske republike. Morebiti še nikdar ni Rusija takó odkritosrčno in takó oduševljeno pripravljala se na sprejem kakega potentata, kakor na obisk Faureov. Tedne in tedne so poročali, kakó se preprosti narod, kakó se mesta, velika in mala, pripravljajo na ta dohod, in listi so po cele predale polnili s poročili, popisi tega, kar se je ukrenulo za ta veliki politiški praznik. V dan dohoda so izsti listi

v prekrasni obliki posvetili pesmi Faureu in francoskemu narodu na čast. Darov so priredili toliko, da bode treba več vagonov, da jih spravijo na Franco-sko. Narod je došel od daleč v Petrograd, da bi lično videl vse, in telegrami so švigali iz najmanjših in najbolj oddaljenih koticov Rusije, da bi dostojno pozdravili Faurea in vse te, ki so prišli z njim. V dan dohoda so povsod razsvetljevali v značilne obče radosti. Dinastija in narod sta ob tej priliki v največjem soglasju, in kar je narod pokazal hkrati, rekli bi, eruptivno, to je izvršil car Nikolaj stopinjema, ko je prišlo do treh važnih izjav med njim in Faureom.

Car je bil šel Faureu naproti do Kronstadta, kamor je bilo prišlo na tisoče gospode in naroda. Dne 23. avgusta je pri glavni pojedini car Nikolaj v ruskem jeziku napil Faureu, reki da vsa Rusija je živahno in jednodušno sprejela njegov dohod, ter se nadeja, da njego prebivanje v Rusiji, katero vzbuja čustva odkritosrčnosti, zveže še ože vezi prijateljstva in globoke simpatije, ki združujeta Francijo in Rusijo. Napil je na Faureovo zdravje in blaginjo Francije. Faure pa je odgovoril, da je v soglasju z globokim čustvom došel v glavno mesto mogočnega carstva, da bi utrdil in še ože združil mogočne vezi, ki družijo obe deželi. Stopaje na rusko zemljo v trenutku, ko v soglasju bije srce obeh narodov v jednaki misli vzajemne vernosti in miru, podviga svojo kupo na čast carja vseh Rusov, carice in vse Rusije.

Pri zajutreku ob paradi v Krasnem Selu dne 25. avg. je Faure napil v smislu želje francoske vojske, da sporoči ruski vojski obnovljeno in vedno iskreno zagotovilo njenega globokega prijateljstva. Vojaške kreposti ruske vojske so bile Francozom znane. Danes smo občudovali pri nepozabnem prizoru njene naravne sposobnosti, izurjenje in mogočno organizacijo. Francoska, vojska je videlo Vaše Veličestvo, ploska sama ruski vojski iz daljave ter izraža v ta slovesni dan čustva vzajemnega zaupanja in orožnega pobratimstva. Napijam v imenu francoske vojske ruski vojski. Car Nikolaj pa je odgovoril: Dvigam kupo v čast naših tovarišev hrabre francoske vojske, katero sem občudoval v Šalonu, in zastopnike katere vidim tukaj.

Dne 26. avg. se je Faure poslovil ter je, spremljan od carja Nikolaja, odpotoval na ladiji »Alexandria« v Kronstadt. Pri zajutreku na francoski ladiji »Pothuan«, na kateri se je pripeljal Faure v Rusijo, je ta napil takó-le: Hvala Vašemu Veličestvu in Nj. Velič. carici, da ste pokazali netoliko trenutku na jedni ladiji našega brodovja. Ve-el sem tega toliko bolj, ko mi je s tem možno, reči Vam pod senco naše narodne zastave, koliko sem ganen od izkazane nam gostoljubnosti, in kakó smo hvaležni ruskemu narodu za velikanski sprejem, ki se je napravil predsedniku republike. Vaše Veličestvo je bilo prišlo v Francijo, spremljano od ruskih in francoskih mornajev; v njih sredi pozdravljam pa sedaj Rusijo, globoko ganen pred svojim odhodom. *Francoska in ruska monarhica morate biti ponosni na delež, ki ste ga imeli od prvega dne pri velikih dogodkih, ki so zasnovali srčno prijateljstvo Francije in Rusije.* Prinesli ste razprostrane roke bliže druga k drugi in ste omogočili obema združenima in zavezanima narodoma, katera vodi skupni ideal civilizacije, prava in pravičnosti, da se okleneta bratski v najljubljenejšem in iskrenejšem objetju. Dvigam svojo kupo na čast Vašega Veličestva in Nj. Veliče-

stva carice v trenutku ločitve ter Vas prosim, sprejeti gorke želje, katere gojim za Vašo srečo in srečo carske družine. *V imenu Francije pijem na velikost Rusije.*

Car Nikolaj pa je odgovoril: »Besede, katere ste izrekli meni, nahajajo v mojem srcu živahen odmev, in docela udajajo se čustvom, ki me pretresajo, čutim se srečnega, videti, da Vaše prebivanje med nami vstvarja novo vez med obema prijateljski združenima in zavezanima narodoma, katera sta odločena jednako-merno, z vso svojo silo pripomagati k vzdržanju svetovnega miru v duhu pravičnosti in dostojnosti. Še jedenkrat se Vam zahvaljujem ter izpraznim svojo kupo na Vaš čast in v blaginjo Francije«.

S to poslednjo napitnico se je dostojno zaključil veliki praznik ruske države in ruskega naroda, v duhu iskreno združenega s Francijo in francoskim narodom. Beseda »alijancija« se je v teh zgodovinskih napitnicah prvokrat slišala gledé na odnošaje med Francijo in Rusijo. S tem dogodkom je Evropa, je civilizovani svet pomirjen, ker še le sedaj ima pravo poročstvo, da Evropa hoče in tudi more ohraniti mir ne le sebi, temveč tudi svetu v obče. Svetovni mir je zagotovljen s sedanjimi odnošaji evropskih velesil. Na jedni strani je trozveza, na drugi pa dvozveza, a obe ste zopet vneti za mir, ker Avstrija in Nemčija, glavni velesili trozveze, ste stopili v prijateljske diplomatske odnošaje z Rusijo. Anglija je osamljena, in mora gledati, kakó se ukloni in spravi nasproti takó mogočni konstelaciji.

V Parizu in po vsej Francii so po mestih razsvetljevali od radosti, da sta car Nikolaj in Faure razglasil a tudi z imenom alijancija obeh držav.

V Moskvi se je og 19. do 27. avg. vršil mednarodni medicinski kongres. Udeležilo se ga je okolo 7300 členov, toliko, kakor pri nobenem poprejšnjem. Nemških členov je bilo okolo 1000, iz Avstro-Ogerske okolo 500. Tudi neruskih Slovanov je bilo mnogo prirotnih. Vsi člani so dobili listke, da se morejo po vseh železnicaх ruskih v I. razredu voziti brezplačno. Vrh tega so dobili še mnogo drugih ugodnostij. Jednaka je s člani geološkega kongresa, ki so bode vršil prve dni sept. in katerega se tudi udeležé učenjaki raznih držav; med udeležniki bode tudi mnogo slovanskih.

Prvi dni sept. pride car Nikolaj v Varšavo; tudi to je važno.

Književnost.

Upravništvo »Slov. Sveta« ima po nekoliko iztisov tega lista vseh letnikov na prodaj, in sicer letnik po 2 gld. 50 kr. s poštnino vred; poluletnik od 1896 pa stoji 1 gld. Nadalje oddaje Levstikovega »Martina Krpana« v ruskem prevodu po 15 kr. iztis. — »Rusko pravopisanje« po 10 kr. — Razprava: »Naši knjižni grehi« stoji 12 kr. — Te spise priporočamo posebnó srednješolcem in dijakom v obče, kakor tudi učiteljsstvu.

»Jedinstvo«. Glasilo hrvatske narodne stranke. Izhaja už 4. leto v Spljetu, po 2krat na teden in stoji na leto 10 gld. List je živahno pisan, poštev rad Slované v obče in marljivo opazuje tudi gibanje Slovencev.

Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. Letnik VII. Seš. 3. Vsebinska: 1. Vrhovec J.: Gorski zakon in gorske pravde. (Dalje). 2. V. Steska: Beleške o nekaterih cerkvah v Kočevskem dekanatu. 3. Dr. Fr. Kos: Loško gospodstvo l. 1630. 4. Iv. Kunšič: Imenoslovni paberki.

„Mittheilungen“ istega društva. X. letnik. 4. seš. obseza nadaljevanje: Das Klima von Krain, von Prof. Ferd. Seidl; — Aus dem Weichselburger Archive, von Konr. Črnologar; Kleinere Mittheilungen. — Cena obema izdanjema na leto je za nečlane po 2 gld.

„Naš Dom“. Zbirka povesti, pesmi in narodnega blaga. II. zvezek. „Zadnji grof celjski“ in „Iskalci biserov na otoku Sv. Duha“. V Celji 1897. Uredil, izdal in založil Dragotin Hribar. Str. 120. C. 25, s pošto 28 kr. Izdatelj pravi, da hoče zbirati takih snovij, ki so v zabavo, pa tudi v pojasnjevanje našega življenja in zgodovine slovenske.

Proč se dovolaváme českého státního práva? Napsal dr. Jan Slavík. Nákl. dr. Edv. Grégra v Praze. C. 20 kr.

Podstata a význam českého státního práva. Napsal dr. Lad. Dvořák. Pěti „Klubu národní strany svobodomyšlné“. C. 50 kr.

Český katalog bibliografický za r. 1895. Nové řady roč. VII. Německo-česká terminologie úřední a právnická. Nákl. J. Otty v Praze. Sešit po 24 kr.

История сръбских школ у Австро-угарской монархии. Написано Мита Нешковић. Ср. Карловици, Српска монастирска Штампарница, 1897. Гд. 70 нощ. То делце је наградила Српска Матика с 50 златими. Spis seza v davno prošlost, riše v potezih kulturno razvijanje vsega srbstva in prihaja naposled na razvoj srbskega šolstva v Avstro-Ogerski.

Попис становништва и домаће стоке у Краљевини Србији 31. децембра 1895. године. Са три картограма. Државна штампарија. Београд, 1897. Pregledno kaže popis ljudi in živine. 31. dec. 1895 je štela kraljevina Srbija 2,312,484 prisotnih prebivalcev, na površju 48,302 2/3 klm., na 1 klm. pripada 47.9 duš. Hiš je bilo v isti dan 358,714. Leta 1884 je bilo v Srbiji 1,901,746, l. 1890 pa 2,161,961 prebivalcev, tako da je v 11 letih (od 1884 — 1897) pomnožilo se naseljenje za 1.97 %. Jako malo! Srbija ima 81 mest s 319,375 dušami (Belgrad 59,115.) Moških je bilo 1,186,594, ženskih pa 1,125,890.

Grundzüge für eine endgiltige Lösung der Nationalitätenfrage in Oesterreich. Ideen und Betrachtungen eines Patrioten. Wien und Leipzig, 1897. Stran 43, 89. C. 40 kr. Med mnogimi brošurami, ki so se radi nastave notranje krize priobele v poslednjih treh mesecih, je po našem opazovanju in preverjenju, tu navedena knjižica gledé na narodnostni problem najzaresnija in najvrednejša premišljevanja in poštenja. S stališča programa „Sl. Sveta“ smo jo dolžni pa še posebej pozdraviti, ker nikjer ne nasprotuje našemu razpravljanju o nacionalni avtonomiji, temveč dokazuje potrebo take avtonomije z vsemi odločilnimi razlogi, ki so na razpolaganje političnemu pisatelju in — dejatelju. Da, avtor se je sam vglobil v problem nacionalne avtonomije in je tudi pokazal, kako bi se dala izvesti. V naslovu knjižice ni sicer skromen, ko podaja „osnovne poteze za končno rešenje narodnostnega vprašanja v Avstriji“, a tu je ponos v naslovu popolnoma na svojem mestu; kajti avtor se zaveda, da je državnikom in narodom podal izreden dar, naj bi ga le sprejeli s tisto zaresnostjo, poštenostjo in dobrohotnostjo, s kakoršno ga je izročil javnosti. O knjižici izpregovorimo obširno, ker s tem le popolnoma in še boljše pojasnimo, kar smo razlagali tekom let v našem lističu.

Imperium et libertas. Eine Studie über die böhmische Frage. Von Victor Oesterreicher. Leipzig. Verlag von Otto Wigand. 1897. Str. 61. C. 51 kr. Pisatelj te knjižice je izdelal načrt, kako naj bi se izvedlo češko državno pravo. On misli, da češki narod se je oprijel te ideje tako, da je ne opusti več, da jo je treba torej izvesti, toda le v sporazumu z Nemci. Nemci v Čedah naj bi se nacionalno ločili, naj bi dobili za nacionalne stvari svoj nacionalni svet, potem bi mogli privoliti v izvršenje češkega prava. Določiti bi bilo treba zajedno, naj bi nemški jezik ostal armadni jezik prek in prek. Tudi Poljaki naj bi dobili avtonomijo v smislu češkega prava. Avstrija bi potem sposobila se za svojo misijo, ki jo ima na vstoku. Pisatelju se vidi, kakor da bi ne poznal drugih narodnostij poleg Nemcev, Madjarov, Čehov in Poljakov, in kar se dostaje začite narodnostij, ki bi ne imele svojega kralja, jo on pozna jedino za Nemce v češki kraljevini, kateri naj bi dobili svoj „nacionalni svet“, drugod — trdi on, ni take potrebe: Slovenci, tostranski Hrvatje in Malorusi so mu menda uže na dobrem! Čudno je, da prezira popolnoma stremljenje tostranskih Hrvatov, ki imajo tudi svoje drž. pravo. To pa, kar predlaga kot posebno zasnovo za korono sv. Večeslava, ni napačno, temveč spretno premišljeno. Avtor po pravici očita Čehom, da doslej niso

še izdelali načrta za svoje drž. pravo; zato jim on daje poteze zanj. Češki stvari s to knjižico pisatelj ni škodoval, pač pa bi Malorusi, Slovenci in Hrvatje ostali na cedilu pri predlagani izvršbi.

Opomnja upravnistva. Naročnike, ki niso še poslali naročnine za letošnje leto, prosimo vljudno, da stvorijo to prav kmalu. Med starimi naročniki je še vedno več trdovratnih dolžnikov; nadejamo se, da stvorijo svojo dolžnost. Ob tej priliki opominjamo tudi tiste, ki so opustili list, pa so ostali dolžni, ne da bi omenili niti z besedico, ali in kedaj jih je volja plačati svoj dolg. Da postopa intelgencija takó nemarno, to ni — lepo! Pritožbe v enakem smislu čitamo tudi po poštenih listih drugih Slovanov, a to nas ne tolaži, in slovansko naobraženstvo bi bilo dolžno tudi na to stran dajati dobre zglede preprostemu narodu. O naših prostakih imamo vsaj mi dobro mišljenje; večinoma so si gledé na dolgove ohranili čuvstvo sramežljivosti in rajši prosijo, nego da bi se dali opominjati in dajati povod neugodnemu mišljenju o njih. Mislimo, da taka pripomnja mora užgati, kjer je pošteno čuvstvovanje še doma!

„Das Parteiwesen der Slaven in Böhmen.“

Ta brošura, ki je izšla l. 1889 povodom postopanja Staročehov, postala je sedaj tudi gledé na politikovanje Mladočehov in sedanje parlamentarne večine zopet aktualnega pomena. Sedaj dobivamo po posebnih brošurah vsak teden novih »rešitev« nacionalnega vprašanja v Avstriji. Takó mojsterski s stališča zgodovine in sedanje dobe pa ni nihče razpravjal ne nacionalnega ne državnega prava vseh avstro-ogerskih narodnostij, kakor neimenovani »avstrijski domoljub«, avtor tu navedene, 100 strani obsezojoče knjižice. Ti, ki se toliko opirajo na sedanje večino, v kateri imajo prvo besedo zopet Poljaki, naj bi prečitali, morebiti — privkrali ali pa v novo, to knjižico, potem naj sodijo, ali more taka večina rešiti glavni problem, ki vznemirja avstrijske Slovane. Tu je označena v velikih potezih politična historija vseh avstro-ogerskih narodov, sosebno pa Slovanov; tu se ogledajo sedaj tudi Mladočehi, pa bodo videli, da so šli s poti in jo zagazili prav hudó.

Brošure »Das Parteiwesen« ni več po knjigarnah na prodaj. Pri upravnistvu »Slov. Sveta« je še nekoliko izstisov, ki se razpošiljajo po znižani ceni 55 kr. V interesu stvari bi jo mi priporočali zlasti tudi jugoslovanskim zastopnikom, ki se sedaj pripravljajo na skupni shod v Ljubljani.

Upravnistvo „Sl. Sveta“.

Popravki. V 10. št. „Sl. Sv.“ je stavec prezre mnogo popravkov; zabeležimo nekoliko hujših napač. Str. 145 desna, 3. v. sposej čitaj: kolegijih; leva 27. v. sp.: delajo; 156. desna, 8. v. zg.: izjavo; 157. leva: 11. v. zg.: košnja; 13. v.: leta in leta; 20. v.: zneskov; spodaj: 3. v.: senčne; 10. v.: glavno; 10. v.: umorjenega; 13. v.: ovajati; 17. v.: izpodtikali zlasti; 157. desna: 17. v. zg.: ne po deželah; 21. v.: po zasluženju; 7. v. sp.: členi; 4. v. na nedoločen; 159. desna, 18. v. zg.: pripadal.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja v 10. in 25. dan vsakega meseca, in sicer na 16 straneh. Stoji za vse leto gld. 5, pol leta gld. 2.50, četvrt leta gld. 1.25. — Za učitelje, učiteljice in dijake za vse leto 4, za pol leta 2 in za četvrt leta 1 gld. — Posamične številke se razpošiljajo po 20 kr. — Zunaj Avstro-Ogerske na leto 6 gld. 50 kr. — Inserate sprejema upravnistvo. — Naročnina, reklamacije in vsakovrstna pisma naj se pošiljajo F. Podgorniku na Dunaj (Wien), VII., Hofstallstrasse Nr. 5.